

Do Němce.

I.

Stará Dušková, podruhně, která byla ve statku na výpomoc, neboť mimo hospodyni byl kde kdo na poli a ve stodole, drhla po obědě hliněné nádoby ve dřeze. Jak právě přehodivši jeden z cípů placky*) od krku do týlu k zádkům věkem sehnutým, chtěla otřítí opláknutou misu, padl její zrak na visuté, dřevěné hodiny, hodně sežloutlé. Hned se ohlédla po chlapci, jenž sám druhý s ní meškal v prostorné, dřevěné jizbě, černého, povalového stropu.

Seděl za stolem na lavici, kolena u samé brady, zabraný do nějaké knížky.

„Vašíčku, už dochází hodina.“

Hoch se na stařenina slova vytrhl, až vyplašil hejno much pasoucích se na kalužce mléka na stole dosud neumytém. Rychle vstav, sňal se hřebu dřevěné rohatinky nad malovanou, starou truhlou, odřevnou brašnu a pověsil ji přes rameno. Bylo na ni pavím brkem vyšito J. Z., t. j. Jan Zeman, jméno to staršího jeho bratra. — Bera čepici na plavovlasou hlavu, upřel hoch postavy, na selského synka až útlé, na starou Duškovou modré oči své a tázal se:

*) Šátek na pokos.

„Půjdu se svačnit?“

„Nevím, holečku. Když tu nikoho není, koho poslat. Já bych s ní doběhla, ale kdepak já — do večera tak, abych se tam dobelhala.“

Slova ta chlapce nepotěšila; dav s pánem Bohem šel, už ani nehlesnuv, jaksi nechutě pro tu odpověď, tak jak byl, v čepici, bos, bez kabátu, jen tak ve vestě do školy.

Na síni, kdež pode schody na půdu vedoucími visel starý, formanský chomout s opelichanou jezevčinou a s kusem červeného sukna, plný mosazného kování, nezastal nikoho. Tichem tu panujícím ozýval se bzukot nesčíslných much ze chléva, do něhož bylo pootevřenými dveřmi viděti: na černou lysku i na starou štrýmu ohánějící se prudko proti útokům dotěrných much.

Hoch zavolal na matku; když se však neozvala, vyšel ven na zásep, na nádvoří v plné záři poledního, červencového slunce. Stín tu byl jen u staré hrušky a žebřinového vozu opodál vyschlého hnoje, nad nímž nízko rojil se mrak drobounkých mušek. Z otevřené stodoly ozval se hlas, a teď také se objevil ve vrátech sám hospodář, zardělý, zpocený, jenž zvolal na chlapce:

„Ať mně hned přijdeš ze školy domů!“

Hoch ani nehlesl. Mrzelo ho to, vlastně více to, že otec tak zhurta, ostře mu to poručil. A pak se zjistilo tímto rozkazem, že půjde se svačinou, až se vrátí ze školy.

Prošel vrátky, vedle klenuté brány, před níž stará lipa rozkládala mocný koš, a již byl na zaprášené silnici, vedoucí dlouhou vsí. Šel vzhůru, tam kde ze stromů nad staveními probělávaly se na přívrší zvonice a kostel copového průčelí. Hoch nešel dlouho a již se zastavil a ustoupil s cesty ke plotu, za starou,

uprášenou slívu, plnou stébel v koruně. Chtěl se patrně vyhnouti muži, jenž proti němu přicházel. Ten byl bos, ve vyrudlých, odřených brslenkách někdy černých, v modré, soukenné, záplatované kazajce a v takové vestě. Na hlavě měl černou, placatou čepici a v ruce hůl.

Tváře se mu rděly od chůze vedrem, nos však měl už jistě před slunce východem červený. Hoch nějak úzkostně hleděl na nevábneho toho hosta, dobrého padesátníka, jehož tváře a brada, kolik dní neholené, jako strniště, dávaly mu výraz velmi zpuštěný. —

Cizinec chlapce si nevšimnuv, kráčel dále. Vašíček zůstal i pak u slívy a hleděl za ním tak dlouho, až se přesvědčil, že nezabočil k nim do statku, že jde dále. Pak teprve vykročil a dal se do klusu, aby dohonil zameškaný čas, nebo hodina s poledne právě odbíjela. Se silnice zašel na cestu vedoucí lipovou alejí ke kostelu a k fátě i ke škole, stojící také na přívrší zrovna proti farské zahradě, plné květin a stromů. —

Škola, se tří stran obklopená ovocnou zahradou táhnoucí se i dolů po svahu pode školu, byla nízká, ze dřeva. Otevřenými okny ozýval se hluk chlapců i děvčat, neboť škola měla jen jednu jizbu pro všechny. Když Vašíček vstoupil, seděl už učitel u černého stolku a linoval chlapcům i děvčatům tlačícím se kolem a držícím v ruce složený arch papíru, buď nový, buď obrácený.

Učitel linuje s neobyčejnou rychlostí a přesností, připomínal skoro každému, aby si přinesl zítra krejcar na předpis, že budou psát ke zkoušce předpisy, aby si dali pozor při psaní a škartku nezamazali, že by bylo škoda krejcaru. Vašíček se tentokráte netlačil. Stál stranou kamarádů si nevšímaje. Ten Němec mu

nešel z hlavy. Nestavil se u nich, ale snad se stavi, až přijde zas nahoru. A jestliže ho doma zablédnou, nebo dovědi-li se, že tu je, jistě si ho táta zavolá. Však tuhle, nedávno se zmínil, že žně jsou už tu a Němce že není vidět.

V tom pan učitel zavolal. Hoch sebou trhl, začervenál se a přistoupil ke stolku, kolem něhož bylo prázdno.

„Co pak jsi se tak zamyslíl?“ ptal se vlídně učitel, hladě chlapcovy zlaté vlasy. Odpovědi by se byl nedočkal. Ale on také na ni ani nečekaje, hned dodal:

„Vašíčku, počkej po škole; něco ti povím —“

A tak byl pak Václav Zemanův všecek roztržitý jako nikdy a nehlásil se tak, jako se hlásíval. Měltě dost starostí. Po prvé: ten Němec mu nešel z hlavy, po druhé: co mu pan učitel chce, co mu poví, a při tom ho také netěšilo, že musí na pole se svačinou. Bylo tam daleko, půl hodiny za statkem až u lesa; až tam svačinu donese, jistě mu pak ještě nějakou práci naloží, třeba aby pokládal povřísla, nebo aby chodil do studánky pro vodu. A ta rozečtená knížka byla tak hezká! Už si prvé myslel, jak si zajde po svačině za humna, na zahradu, jak si zaleze pod olše u potoka a jak si bude čísti.

A co mu učitel jen chce, co mu poví?

Konečně! Modlitba dozněla, děvčata s hochy se hrnuli ven; Vašíček schválně zvolna skládal učení do brašny; ještě nesložil a již ho učitel volal ke stolku. otevřev skříň hned vedle stojící, vždy zavřenou, o které si žactvo šeptalo a povídalo, že tam jsou zavřeny zlatá i černá kniha. Odtud vyňal učitel nějaké desky plné papíru, a v těch něco hledal.

Zatím Vašíčkovy zraky hledaly ve skřini, ve spouště papírů a knížek onu tajemnou, v červených deskách,

se zlatou ořízkou, kterou jen jednou za rok uztěli, a to o celoroční zkoušce, a ze které také pan vikář loni četl jeho jméno.

„Tak už to mám,“ pravil pojednou, klada dva popsané listy stranou na stůl. „To je pro tebe, Václave; tady to, to je na uvítání pana vikáře, tomu se naučíš, to budeš před zkouškou říkati. A tady to, to je pro tebe. To budeš ještě dřív odříkávat. Jsi tu poslední rok s námi, tak nám musíš dát s pánem Bohem. Vezmi si to, žádnému nic neukazuj a nauč se tomu. Až to budeš umět, přijď ke mně —“

Václav vyšel ze školy jako u vidění. To, co mu pan učitel uložil, ho velmi vzrušilo. Bude říkati veřejně o zkoušce, a před tím se loučiti se školou! To bude krušné. Chtěl se hned venku podívat a přečísti veršované říkání. Avšak ihned je schoval, neboť zahlédl svého soka školního, Havlova Josefa, jenž s ním ve škole o předáctví zápasil. Ten teď čekal, aby zvěděl, co si Václav Zemanů ponese. Dověděl se, ale nespatriil. Václav se pochlubil s řečí vítací o zkoušce, nebo to bylo vyznamenání, ale pamětliv jsa rozkazu učitelova, neukázal, třeba že Josef Havlů celou cestu naléhal. — Nějak rozjařen, vešel Václav do rodného statku, ale hned jak vstoupil na síň a pohlédl otevřenými dveřmi do světnice, zarazil se, jako by ho někdo bodl.

Němec!

II.

Tólg Hanes seděl na lavici u stolu, drže v levici krajíc chleba máslem namazaný, v pravici usmolenou, někdy žlutou kudlu, a jedl s plnou chutí hladového člověka. Zároveň živě vykládal hospodáři, jenž seděl u protějšího rohu.

Zemanka sebou živě hnula, když spatřila synka vstupujícího. vítajíc ho jiným pohledem nežli jindy. Obvyklé záckovo „Pochválen pán Ježíš“ znělo dnes zamíkle, zaraženě. Chlapec bral se šourem světnicí ke staré, květované truhle, kdež nějak dlouho zavěšoval svou školni brašnu. Bylo mu jako ptáčeti na blízku ostrejše. Znalťe Němce i jeho zaměstnání, vědělťe, že opatřuje místa v Němcích, jsa prostředníkem tak zvaných handlů, a věděl, že letos má také na něj dojit. A juž to přikvačilo. Ač to očekával, zarazil se velmi pro toho Němce, kterého obyčejně co rok touto dobou vídal vesnicí procházeti, a který nejednoho staršího kamaráda Václavova juž dopravil „do Němec“.

Otec vida rozpaky chlapcovy se usmíval, matka však hleděla na něj soucitně a pomyslila:

„Ó chudáku, teprva to začíná —“

Tölg Hanes spatřiv hocha, vstal a drže kudlu i krajíc a zvykaje mocné sousto přistoupil k Vašíčkovi.

„Tak to je on,“ mluvil lámaně česky. „No, hezký kluk, ale drobeček slabý. — To je Karl, jak jsem povídal, silný hoch.“

A zeptav se na jméno, dodal, stroje plná ústa k úsměvu:

„No, však on Vencl také bude silný, a nebude se německých kluků bát, víd?“

„Vencl“ však neodpověděl; za to selka. Mínila, že hoch je opravdu slabý, a když bude miti tak daleko do školy, ze vsi do města, že by to snad na zdraví škodilo.

„Však to ještě není,“ mínil agent, ů podivně vyslovuje jako všechny měkké hlásky. „Ve městě, to víte, pro něj nic nenajdu. Kdo pak dá z města do vesnice hocha na haudl. Ale najdu vám třeba místo blíž, ale to nevím jistě, ono jest letos zle o místa —“

„No, kdyby něco takového bylo, byl bych rád,“ mínil otec, „ale když by nebylo, tak co dělat. Z platu ho dát, to nejde; však ono ho neubude, když se trochu proběhne. — A teď vezmi koš a na pole — jak jsem ti povídal,“ dodal přísněji.

Hoch mlčky bral čepici, matka však ho vysvobodila, že Martinec přišel pro povřísla a že vzal svačinu s sebou. Neřízla se však, že to tak nastrojila, když od staré Duškové uslyšela, jak se Vašíček na tu chůzi staral.

Nyní vyšel za matkou, aby vyzvěděl, co bylo prve ujednáno. A uslyšel, že by to místo bylo ve statku, v hodném prý statku, že by za Vašíčka přišel zase hoch, a že z toho statku je tak čtvrt hodiny cesty do školy.

Hoch prve vycházejí ze školy hned si pomyslel, že se doma matce pochlubí s tím, co mu pan učitel uložil; nyní se s tím sice také vytasil, ale nemluvil o tom tak živě a vesele. Když se pak vrátil do světnice, strkal Tólg Hanes nový krajíc chleba do kapsy své kazajky a zároveň se domlouval u sedláka o závdavek na čtvrtku a na tabák, což obé bez toho již z něho páchlo.

Sedlák mu dal několik krejcarů, a Němec strčil je do kapsy u vesty, ohlašoval, kdy zase přijde, a to že pak už oznámí na jisto co a jak s místem. Po té odešel, bera se vesnicí nahoru, k německé straně. — Sedlák zamířil zase do hospody a odtud pak na pole.

Václav se mu již opatrně vyhnul, aby snad otci něco na novo nepřipadlo, aby ho zase někam neposlal. S rozečtenou knížkou, do níž strčil obě přání učitelova, a s krajícem chleba kvapil zadem ven na zahradu, až na nejzašší její konec, k potoku, kdež usedl na trávnatý břeh, plný pomněnek při vodě. — Bylo to pěkné místečko, chlapcovo zalíbené. Trochu

v dolíku, pod starými olšemi, odkud bylo viděti přes potok na louku a pole i na chlupy za nimi a na lesnatou horu. Klid tu panoval a ticho. Olše se ozvaly jen někdy; za to hlas potoka zněl ustavičně šumně i touto letní dobou, a zněl mile.

III.

Vašíček, druhorozený syn sedláka, ne zrovna bohatého, byl více po matce, ženě drobné, za mlada dosti sličné, která měla bystrou mysl a dobré srdce, jak čeládka, chudí a potřební rádi uznávali. O drobném její miláčkovi říkali tu tam, z toho že sedlák nebude. Tatíka to až mrzelo a minil, že s takovým chroustem nic není, že není k žádné tužší práci. — Starší syn, velký a silný, se mu líbil a říkával s pochlibou o něm, to že jinší odeněk.

Sedláka také netěšilo, že Václav nejevil valné lásky k hospodářství, že se dal do každé práce zvat a pobizeti, že nehonil dobytek na pole s velikou chutí, ano zjevně nerad, že tam nikdy dlouho nevydržel a že někdy tak záhy zase přihnál, že nezbylo, nežli ho notně vymrskati. Také to mu vytýkal, že nic nesnese, že ho každé slovo hned dojme nebo omráčí, že má hned pláč na krajíčku, nebo že se třese; zkrátka, že je rozmazlený. Za to často i sama panímáma dostala.

Vytrvalý byl Vašíček jedině u knihy. U té byl by vydržel celý den a třeba ještě v noci by morousoval. Také měl sedlák za marnost a zpanštllost, že hoch dbal příliš na pořádek, že by nejraději i všedního dne si bral do kostela nedělní šaty a boty. A když si cídil boty tak, že se mu pěkně svítily, smáli se mu, že ani starý hrobař jemnostpánu, t. j. faráři, tak vy-leštěných bot nepřináší.

Než to starého přece těšilo, když viděl synka ministrovat, čistě ustrojeného, pěkně učesaného, klečeti u oltáře s rukama sepjatýma, s očima upřímně zbožně k oltáři upřenýma, nebo když knězi hbitě odpovídal, když skláněl koleno vážně a hluboko až k zemi a ne ledabylo jako ostatní ministranti jen kolenem potrhující.

A sedlák se také spokojeně usmíval, když slyšel, jak si toho i lidé všimli, jak si to opakovali, že farář i učitel Václava chválili. Měl z toho potěšení, třeba že při tom nahlas říkával:

„Ale k práci není. Nic mu nevoní.“

„Však on sedlákem nebude, z toho bude jistě pán,“ odpovídali, zvláště učitel.

Zeman se však bránil, že studie jsou dlouhé a drahé, na to že statek s dluhy není. V duchu se však nebránil a souhlasil hned se ženou, když jednou řeč o tom zavedla, že by měl Vašíček přijíti do škol. — Selka si toho zvláště přála, tvrdíc, že má hoch vtipy po strýci, jejím bratru, který znamenitě studoval, ale před časem zemřel v semináři, když už měl býti na kněze vysvěcen. S tímto nebožtíkem bratrem se selka častěji pochlubovala a synkovi o něm vypravovala. Někdy jí ovšem připadlo, aby studium také Vašíčkovi neublížilo jako bratru majstrovi; o něm alespoň doma vždycky povídali, že umřel z velkého učení.

To také bylo u Zemanů jako ujednáno, že se Václav bude učit na kněze. Zemanka myslila, že juž tak Bohem souzeno, nebo hoch chodil tak rád do kostela a rád ministroval a ještě doma si hrál na pana pátera. Na peci si stavěl oltář a tu maje její zástěru přes ramena sloužil mši třeba kolikrát za den a často také ráno, třeba v košili ještě kázával s lavice v rohu za stolem, odříkáváje kazatelským tónem nějakou básničku z čítanky.

Proto, když ten Němec, dovědév se v hospodě, kam nejprve zamířil, Vašíčka do školy jdoucího potkav, že mají u Zemanů hocha do Němec dospělého, k nim přišel a místo jim nabídl, dali se s ním do rokování a přijali je. To se jaksi samo sebou rozumělo, že dají hocha do Němec: dělali to jiní také a pak latinské školy byly nejbliže v německém městě ne zrovna dalekém.

Teď tu seděl malý čtenář a studii kandidát, kterému již školní bibliotéka nestačila, a který sobě i od faráře knížky vypůjčoval, pod olšemi u potoka, a přehlížel listy od pana učitele. Maně sáhl po vrchním. Bylo na něm veršované uvítání pana vikáře a všech vzácných hostí o hlavní, celoroční zkoušce. Pak vzal to druhé říkání na rozloučenou. To dobře věděl, že učitel takové někdy dává, když některý žák nebo některá žákyně vystupovali ze školy. Byli to však jen takoví, kteří se po všechna léta dobře učili.

To si ještě pamatoval, když Eva Hájková, tenkrát byl ještě malý záček, se školou se loučila, jak se při tom zajíkala, jak se jí hlas třásl, jak se jí oči kalily a jak děvčata při tom hlavy za škamna položila a dala se do hlasitého pláče.

A teď si takové loučení říkal.

Bylo pěkné, ale smutné. — Loučil se s panem učitelem, se spolužáky a spolužačkami, byla tam také zmínka o rodičích, o domovu — a tu se Vašíčku Zemanovu kmitl myslí Tólg Hanes, vzpomněl si, že musí z domova, od matky, do Němec, o kterých tolik slyšel, kterými jej i jiné hochy strašivali a jimi jim hrozili. —

Přestal čísti; zahleděl se před se, přes potok a louku na chlomy, na nichž se obilí vlnilo v plné záti slunečné, na lesnaté temeno hory i na její stráž, plnou vřesu a metlice, na věkový buk rozložitý opo-

dál starého lomu, kde za jasných dnů podzimních sbírali bukvice a kudy chodíval do lesa na mech, aby měl na betlem. —

A tu poprvé pojala hocha veliká tesknota, úzkost, div že se nedal do pláče.

IV.

Děti psaly ve škole ke zkoušce předpisy. Potom už mnoho školy nebylo. — Když se naposledy toho školního roku ve třídě shromáždily, byl Zemanův Václav sklíčen. Měl strach z toho říkání na rozloučenou. Doma mu valně myslí nedodali. Tatík mu řekl, ať si dá pozor, aby neměl ostudu, a starší bratr se mu smál, že se na jisto splete a zakoktá.

Hoch byl ve škole jako na trní. Ač se té chvíly lekal, nemohl se jí dočkat. Kdykoliv učitel na něj pohlédl, škubl sebou, a jednou juž bezděky vstal, mině, že mu dává znamení. Když se pak skutečně tak stalo, zabušilo mu srdce, až to v hrdle cítil, a nevěděl ani, jak se dostal z lavice.

Tu stál nevelký, útlý hošík plavých, pěkně uče-saných vlasů, v nedělním, ne zrovna nejforemnějším kabátě a v botách, rozčilením pobledlý. Oči všech tkvěly na něm. On toho okamžiku obličejů nerozeznával. Viděl jen spoustu hlav děvčat a chlapců. — I začal stísněným hlasem, zajíkl se, začal na novo, a pak juž to šlo. Šum, který nastal, když vylézal z lavice, ochabl, až pak zavládlo úplné ticho, kterým zněl chlapcův příjemný hlas, teď trochu zamlžený a třesoucí se. A zněl dojmavě.

Když začal, vzal učitel, stranou u první lavice stojící, špetku tabáku, ale pak na něj zapomněl; Čejková Anna záhy přejela si zástěrkou oči a v tom už Šimková Bětka položila hlavu na lavici a plakala.

Když Vašíček dokončil, obrátil zrak po učiteli. Ten stál tu tiše, maje oči plné slz. Nyní přistoupil k loučícimu se žáčkovi, pohládl ho a políbiv ho na čele, promluvil ke třídě, aby byli všichni tak hodní a pilně se učili, že budou mít rodiče radost a škola čest.

Zemanův školák si vydechl, tváře se mu zarděly, oči zaleskly a hbitě bral se do lavice, vesele pak ze školy. — To nejhorší, čeho se nejvíce bál, bylo odbyto.

To o zkoušce potom bylo snazší a vystoupil srdnatěji, třeba že to všecko jinak ve škole vypadalo a mnohé přípravy se staly. Černý stolek byl pokryt modrým ubrusem s vetkanými červenými jeleny, myslivci, stromy i domky. Na stolku stála pokropená kytice, v níž nejvíce vynikaly červené lilie. — Vedle kytky velké knihy a mezi nimi také ta, kterou jen jednou do roka otevírali, kniha „zlatá“, s červenými deskami a zlatou ořízkou.

Všichni, učitel, děti i vesničtí hosté, plnící volnou prostoru před lavicemi, u tabule a kamen, byli v nedělních šatech. U stolku bylo rozestaveno několik pěkných židlí z fary, jaké děti také jen jednou do roka vídaly, a venku na síni stály bubny s kruchty, u nich Vinca hrobařův a muzikanti s troubami.

Zavířil hlahol kotlů, zazvučela hlasná intráda, až se stará, dřevěná škola otrásala, přišel pan vikář v klerice s límcem a s krátkými rukávy přes obyčejné, což také měl místní farář, jen ne červený kolárek kolem krku a veliký prstem s fialovým kamenem, přišel pan pater také v klerice, jen že bez límečku, bez kratších rukávů, přišli představený i místní dozorce školní.

Vikář bělovlasý, stařeček usmívavý, zdravých, červených lící, trochu očima mžourající, velmi vlídně a spokojeně pak hlavou pokyvoval a se usmíval, když

vystoupil Zemanův žáček a pěkně zřetelně a jadrně jej i všechny hosty veršovaným říkáním vítal. V ten okamžik Zemanka stojící u tabule sáhla pojednou po zástěře a přejela jí oči. —

Když po odbyté zkoušce Vinca hrobařův spustil opět na kotly a intráda odcházejícím pánům vzezřela a vše se ven hrnulo, tlačil se Vašíček, jehož jméno prve pan farář první byl přečetl ze zlaté knihy, k matce, nesa nad hlavou obraz plný pozlátka, odměnu to „pilnosti a dobrých mravů“. Tu Zemanka, ač u nich ve statku nebylo zvykem mazlíti se a něžné city na jevo dávat, třeba že se všichni měli vespolek dost rádi, chytla svého kloučka a pohladila ho přede všemi. Ten den měl Vašíček k svačině kávu a nemusil hnáti na pole.

Druhého však dne táta neslevil, a Vašíček, protože byly vakace a nemusil do školy, honil den co den, ráno i odpoledne, ač ne s největší chutí. Ve společnosti jiných pasáků dělal pece v mezi a ve břehu, topil ohně, honil se, čmelákům med vybíral, sumou provozoval všelikou pasáckou kratochvíli. Aby ji však zvláště a náruživě vyhledával, to nikoliv.

Byl-li sám, také se mu nestýskalo; vydržel dlouho rozhlížeti se krajinou, polem, lukami, po chlumech a lesích, po modravých horách, vystupujících v pozadí kolem do kola. Obyčejně však četl, maje skoro po každé nějakou knížku s sebou v kapse nebo v pytlí, ve víchu slámy, aby tatík nevěděl. Byly to knížky ze školy, různé povídky nebo i starší knížky švabachem tištěné, jež si tu tam ze sousedství vypůjčil.

Prázdniny byly pěkné a volné, ač ne bez starosti a rmutu. Pomyslení na Tölga Hanesa a Němce je kalilo. Přicházivalo náhle, a bylo jako smutný stín, zárážejíc chlapcovu jasnou mysl. Rozloučení s domovem tísnilo Václava již napřed. Měl jíti do Němec

mezi lidmi, kteří mu nebudou rozuměti, z jejichž řeči on znal jenom drobty (chodilť poslední dobou k učitelu na němčinu a pochytil něco slov); dostane se do cizí vesnice, kde nebudou s ním tak nakládati jako doma. Instinktivní jeho nechuť utvrzovaly ještě a rozmnožovaly všeliké pohrůžky. Děvečka a leckdos, jako sekáči o žních, škádlili ho Němci, bratr mu hrozil: „Počkej, až přijdeš do Němec!“ Když se mu někdy do kysela nebo do některého jiného jídla nechtělo, říkala matka: „Počkej, v Němcích slupneš všechno, tam budeš vzpomínat, až tě budou krmit kramatikou.“ Byl-li otec nespokojen, také teď hrozil: „Však ono ti to mazlení přejde. Oni tě v Němcích naučí!“

A mezi hochy byla dávná, stará víra, jak Čech bývá v Němcích bit, jak na něj němečtí hoši pokřikují, jak se na něj sesypou a pak ho melou. Tím mu přímo jednou pohrozil jeden hoch německý, který byl u nich ve vsi „na handl“. Mluvil se svým krajanem hochem německy a tu jeden z českých synků vykřikl:

„Němci rachaj', bude pršet.“

A když ostatní sborem vpadli:

„Němec brouk,
hrnce tlouk,
pod polici házel —“

tu si také Vašíček omočil; a tu to bylo, že mu ten Němeček pohrozil, jak ho zmalují, až přijde on, Vašíček, do Němec.

Toto vše, nejvíce však, že se měl rozloučiti s domovem, naplňovalo ho tísní a úzkostí, která ho tím častěji napadala, čím více se chýlily prázdniny ku konci. —

Než jednu útěchu měl přece. A to byly latinské školy v německém městě. Na ty se těšil a často o nich

přemýšlel. Slýchal často o nich, jmenovitě od matky, ač ne mnoho aniž tuze jasněho, když o nebožtíku svém bratru majstrovi mu vypravovala. Proto také bylo pro něj událostí, když jednoho dne těchto prázdnin snesla matka, hledajíc něco ve staré truhle, s půdy dvě knížky hodně již zašlé po nebožtíku bratru. Vašíček si je vzal do sedničky. Jedna z těch knížek byla německá a latinská, všecka znešvařená od bylin v ní lisovaných. Také v ní zůstala ještě jedna, suchá jako trn, modrého, vybledlého květu.

Ten si chlapec dlouho prohlížel a pak jej šel matce ukázat, to že je ještě asi od strýce. Matka povzdechouc přisvědčila:

„Ba je to od Antonína, od chudáka.“

Druhá z knížek byla česká, bez titulního listu. Než té nemohl dobře porozumět. Nicméně ji strčil do pytle, kterým si na pastvě za chladu a deště halíval hlavu a ramena, a celou cestu myslil na ty knihy i na latinské školy. Lecčemu nerozuměl, leccos si divně vykládal, a byl by se rád zeptal na to i ono. Než koho mezi skotáky? Ale mimo nadání došel ještě toho dne a na pastvě žádaného vysvětlení.

V.

Václav dohnav krávy na strniště, usedl ihned opodál trnkových keřů, rozlezlých po trávnatém břehu, plném materiďoušky, slziček a žlutých šlápot Panny Marie. Vyňav z pytle knihu po nebožtíku strýci majstrovi, jal se v ní čísti. Bylo to něco zvláštního.

Divná jména, divná řeč, třeba to česky znělo. Dočítal se tam o moři, o nějakém ostrově a jeskyni, o lidech a bozích. Všecko bylo tak neobyčejné, že tomu nerozuměl. A přece ho to hned neomrzelo. Ale pak, když rozběhlé stádo sehnal do hromádky, aby

ho tak nemusil hlídati (tatík by pasáčka za to nikterak nepochválil), a chtěl opět chutě čísti, zahlédl někoho. jenž ho bezděky zdržel.

Blížil se od susedova pole dlouhou mezí. Václav ho nemohl ani hned poznati. Byloť už hezky dávno, co Jan Kolář meškal naposledy ve vsi. A také měl teď jiné šaty. Přicházel v nízkých holinkách, v nichž byly zastrčeny spodky neurčité barvy. Vitr, proti němuž šel, rozvíval mu nezapjatý, dlouhý svrchník, valně obnošený a jistě ne na něj šitý.

Hoch, jak ho poznal, ihned si pomyslí, teď že by se mohl něčeho dovědět. Kolář že to ví jistotně. Treba že mu ve vsi říkali zkažený student, přece jen studoval a rozumí něčemu. Proto se pasáček nedal už ani do čtení, nýbrž přidržuje otevřenou knihu na kolenou, hleděl vstříc přichozímu.

Jan Kolář byl opravdu sběhlý student. Měl několik latinských, ale nedostudovav, dal se k Liguriánům. U těch se mu však dlouho nelíbilo, poněvadž se mu nezdálo u nich vše jak náleží přísné. I dal se ke Karmelitánům, ale ti zas byli příliš přísní a proto — vystoupil, a také proto, že prý tam „na něj přicházela taková ouzkostlivost“. Aby se z ní trochu povyrazil, chytil se světské marnosti, jejíž rád pak mu nejvíce hověl. Vydržel v ní tak dlouho, až pak už nemohl ani k Liguriánům, ani ke Karmelitánům, až už vůbec nemohl z ní vystoupiti.

Dospěv mnohou zkušeností šalamounské moudrosti, že je všecko marnost, zůstal v té marnosti světské. —

V rodné vsi, do které ob čas zavítal, aby si tu odpočinul po všelikém „rázování“ a se protloukání, říkali mu, že je dareba, mírněji pak, že je zkažený student. Na dobro pak se nikdy nezapomněl. Těžká práce mu arci nevoněla, nevydělával, ale zevnějšek

jakž takž slušný vždycky zachoval. Rád se holil, a možno-li bylo, nosil černou vestu a černý šátek, beztoho že pro upomínku na svůj stav duchovní. Tím se vůbec rád pochluboval, že byl v klášteřích, jakož i troskami své latiny.

Ta mu také pomáhala dobývati vezdejšího chleba: na farách, v klášteřích, na zámcích, po městech u studovaných pánů, kteréž vždycky latině oslovoval, maje u každého zalíbený a stálý počátek své orací, jenž zněl:

„Magna inopia pressus, peto paucos crucigeros —“

Orací tu také sem tam písemně posýlal, jako pravý středověký mendik. Ačkoliv čas nebyl jeho pánem, nicméně často studoval v kalendáři a do jisté míry byl sám živým kalendářem, věda na určito, kdy který svátek připadá, kdy kde je v okolí pouť nebo jarmark, kdy má ten neb onen farář nebo kaplan svátek nebo den narození.

Takových slavností nikdy nezmeškal, a dostavil se všude, aby po latinsku přednesl uctivé své blahopřání. A tak ho znali po všem okolí, nejlépe ovšem duchovní. Byl-li kde nový kaplan ustanoven, farář ho ihned upozornil, že první návštěvou a s gratulací bude u něho „Ioannes Kolář, studiosus olim clericus“, o němž Sitenský farář říká, že je jako Žížka, že vytlouká fary a zámky.

Na tohoto iatináře čekal teď Zemanův Václav a nemýlil se. Nebylo ani třeba, aby se mu sám zmiňoval. —

Kolář si chlapce již zdaleka povšiml a teď, když spatřil knihu na jeho klíně, sklonil k ní hned svou osmahlou tvář, nedávno holenou, nosu dosti velkého, ač nikoliv netvarného. Osloviv pasáčka, kterého znal, vzal knihu do ruky a prohlížel si ji vážně.

Hoch zůstav seděti, vzhlížel na něj vzhůru ne bez úcty, a nic mu nevadily ošumělý, tvrdý klobouk, kabát na loktech záplatovaný a ošumělý, i černá, otřená, blýsknavá, místy usmolená vesta, jakož i boty valně sešlapané.

Úcta chlapcova skokem vzrostla, když sešlý „student“, teď už více než třicetiletý, dlouho se v knize neprobíráv, pohlédl na Václava dolů a řekl:

„Cože, ty Homera?! Viš-li, co čteš? To je učená kniha, Odysea. — Viš-li? A ty tomu rozumíš?“

A juž seděl vedle chlapce v trávě, v mateřídoušce a v slzičkách, a hned také shlédnuv pytel vedie, ohmatal ho znalecky.

„Co tam máš? Svačinu?“

Hoch vytáhl skrojek s jamkou plnou másla a dvě homolky.

„Pane, to jsou homolky! Mh. — Takové nikde nedělají, jen u vás ve vsi, zvláště vaše máma. Už jsem jich dávno nejedl —“

„Hm, krásné, pěkně do růžova, pivem prolévané a s kmínem. Jednu ti, kamaráde, sním, tu mně musíš přenechat —“

Stalo se s největší ochotou. Samotnou ji však jísti nemohl, bylo třeba zajísti. A když bylo v důlku dost másla, namazal si také. Homolka byla ještě lepší nežli se Kolář nadál. Jen se rozplynula na jazyku. Chválil ji, a dokusuje, oblizoval se (měl široká ústa a spodní ret vyvstalejší svrchního). Mluvil při tom o knížce, o Homerovi, Odyseovi.

Vašíček poslouchal, ani se nehýbaje, a nemrkl ani okem, když Jan Kolář sáhl po druhé homolce a když pak zmizel i chléb i jamka s máslem.

Za tu dobu, co Jan Kolář zápasil s homolkami a skrojkem, dověděl se toho Vašíček hromadu o latinských školách, i o knize, která mezi nimi na zemi

ležela. Všem u arcu nerozuměl, než úcta ke studiím i ke Kolářovi se v něm utužovala. Ochoťně pak slíbil na Kolářův návrh, že zítra tu druhou knížku po strýčkovi přinese, aby mu Kolář mohl říci, co to je, neboť nenadálý společník minil, že to je třeba něco dost vzácného, zrovna jako tuhle kniha z řeckého jazyka přeložená. Vašíček pak také přisvědčil, když mu „student“ ještě navrhl, že ty máminy homolky jsou tuze dobré, aby také jemu nějakou přinesl, že nemusí o ně ani říkat, že jich mají beztoho plné klece a plný hrnec a kus chleba aby také přinesl.

Za chvíli po té již bral se Jan Kolář mezi dále. Vykračoval si, jelikož nasycen, spokojeněji, a podpíral se švihácky o hůl, chvillemi ji ve vzduchu pošvihuje a šermuje. Vítr mu kabát rozfukoval a donášel k pasákovi notu veselé písničky, kterou si pohvizdoval.

Hoch hleděl za ním s větší vážností nežli prve. Připadal mu, jak teď Kolář mezi dvojím ovsem proti zapadajícímu slunci krácel, nějak jináče, vznešeněji. Tolik toho ví! Knihu poznal hned a hned také o ní povídal, o školách, o zkouškách, jak tam jsou přísní profesoři, jak to je všechno nesnadné, někdy že člověk propadne třeba pro slovíčko. — Vašíček se na školy těšival; ale teď ho počaly svatou hrůzou naplňovati. Až on tomu všemu bude rozuměti! Zdálo se mu, že to je něco velikého, ty studie, bylo mu jako na kraji velikého lesa, plného samých vysokých, tlustých stromů, stopených v posvátném šeru, z něhož vycházela tajemná hrůza.

Tak se díval zamýšleně, až Jan Kolář za obilím zmizel, až místo jeho silhouetty viděl jen dva lány bujného, žloutnoucího ovsa. Vršky nesčetných klasů byly prozářeny zlatorůžovým leskem, v němž se ke konci lánů jako by roztaveny tratily. — —

Příštího dne se Zeman divil, co že tak Václav na pole pospichá, že sám už naléhá, aby mu krávy odvázáli a pustili. Matka si také všimla, že něco v komoře šukal, a postihla ho, že ke krajíci, který mu dala, ještě si pak sám jeden v almaře na síni ukrajoval. Na pastvě pak zahnal krávy tak, aby nebyl na blízku žádnému skotákovi, a rozhlížel se nedočkavě po všech mezích. Už pomýšlel, že Kolář zapomněl. Ale nezapomněl. Přišel, a hned začal o knížce, sahaje po pytli, je-li tam, při čemž prsty jeho ucítily homolky a chléb.

„Ah, tys nezapomněl na homolky. No, já juž svačil, ale že jsou tak dobry —“

A juž si je sám vytahoval a dal se chutě do jídla. Také knihu z pytle vytáhl; jen desku otevřel a na první list se podíval, a juž začal:

„Ah, Šinagl! To je Šinagl! Hm! Starý známý —“ a hned začal vykládati o Šinaglovi, o latině a řečtině, o školách a skončil výklad svůj brzo po té, když zmizely veliký krajíc a poslední homolka z pytle. — Toho dne před půlnocí vrátil se sedlák Zeman z hospody, kdež jen zřídka býval, a jal se vypravovati selce, příchodem jeho se vzbudivši, o Vašíčkovi, jaký je to prý vtipný hoch, a že se bude jistě dobře učit. To všecko že mu v krčmě vykládal Kolář, co se včera ze světa vrátil. Sedlák vypravoval, že Kovář potkal Vašíčka na mezi, a jak se s ním dal do hovoru. — O homolkách sedlák nic nevěděl. — Také to, že se mu Kolář nabídl, že by Vašíčka přiučoval, aby z latiny a němčiny něco věděl, že by to hochovi tuze posloužilo.

„Ale mně se do toho moc nechce,“ dodal sedlák.

„Takový daremný člověk —“

„Ale přece jen něco umí,“ mínila selka, myslíc jenom na ulehčení svému synku. Prála také Kolářovi

proto, že znal ze studií nebožtíka jejího bratra a že jí o něm s velikou chválou vypravovával.

„To mně hned povídal, že to nedělá pro plat. Toť; pro plat ne, ale pro najedení. — Kdo by mu ještě platil!“ dodal sedlák.

Selka viděla, že je na polovici vyhráno. Kdyby o peníze běželo, bylo by hůře.

Druhého dne ráno, když šel Kolář okolo, sama se s ním dala do řeči. Odpoledne pak zastal sedlák, když se z pole vrátil, ve světnici Vašíčka u stolu píšícího, jak mu říkal do péra — sběhlý student. Zeman ho sice zvláště laskavě a vlídně nevítal, ale strpěl ho dnes i pak. — A tak se dostalo na poslední týdny prázdnin jeho synkovi informatora.

Fary v okolí po ten čas to také ucitily. Jan Kolář je tak nevytloukal jako Žižka, neboť Zemanka z lásky k synovi byla dost štědrá, pravda, aby starý nevěděl.

VI.

Na farské zahradě kvetlo již plno různobarevných jitrin i aster. Jitra, ač jasná, ano zářivá, byla studená, a také za dne nehrálo slunce tak jako před nedávným časem, kdy ještě nefoukalo z holých strnišť. Nehrálo tak, ale jasně zářilo, a v plném jeho světle vábně prohlédalo z korun dozrávajících ovoce.

Vašíček jindy tou dobou bezstarostně a vesele procházel sadem nebo zahradou pod ovocnými stromy, tu tam okoušeje, jak který druh zraje. I teď to dělal; než začasť i na sadě, jímž proudila zlatá zář slunečných paprsků, bezděky se najednou v duchu zarazil, nechal všeho a zahleděl se zamýšleně před se. Napadlo ho teskně, jako by je na něj hodil; a stín toho smutku jako by padl na všecko, na zahradu, na sad, jehož stromy v podzimním větru nějak smutně šelestily.

Smutek ten ho napadal ještě více na poli, když pasa krávy kolem se rozhlížel podzimní krajinou, kdy bělavá mlha se táhla pokosenými lukami, zvláště kdy se ukládal na krajinu časný soumrak, jímž planuly pasácké ohně ve stráních nebo na pokraji temných lesů. Ta tesknota přicházela i v zalíbeném koutečku u potoka, kdy se tu potloukal pod olšemi, po jejichž kmenech se vinul divoký chmel a houpal se s jejich haluzí nad vodou. Už nebude z něho dělati provázků a řemení na kamarády, když hráli na koně, už tu nebude chytati čížů, jak dělával za jasných, studených jiter v čas, kdy křoví u potoka, vrboví, klen, kalina i chmel měnily svou barvu; už nebude choditi tam za potok do stráně pod žloutnoucí buky sbírat bukvic, a také již nebude o posvěcení roznášeti koláčů. To již bude pryč, v Němcích.

To bylo příčinou veškeré jeho tajné tesknoty, která přicházela tím častěji, čím více se blížilo sv. Václava. Nad to ho na to, že se s domovem brzo rozloučí, ještě leckdo přímo připamatoval. Někteří dobromyslně, jiní se smíchem.

Vašíček to přijímal na oko klídně, jakož si vůbec ani slovem ani matce, neposteskl. Nebyloť u nich zvykem citům dávatí průchodu, a bál se také, že by se mu ještě vysmáli. Pak tu smutnou cestu do Němec měl za nutnost. Tolik jich už tam bylo, a kdo chtěl na studie, šel nejdříve do Němec.

Na studie chtěl, nic jiného se mu nelíbilo. Než přece, když ho ta tesknota zle sklíčila, zatoužil v duchu, kdyby tak alespoň rok mohl ještě zůstatí doma, nebo kdyby se to s tím místem nějak zkazilo. Ale nezkazilo.

Tölg Hanes přišel ještě v čas, týden před sv. Václavem, oznámit, že jiného místa nenašel, že je o místa zle, a tak že „Vencl“ musí do té vesnice, že bude

míti jen čtvrt hodiny do školy, že to je pěkná procházka. Starý Zeman to přijal; i nastaly pak přípravy. Matka sehnala připravované již prádlo, jejím vlivem a naléháním dal tatík ušít hochovi nový kabát. Byl z černého, lesklého sukna, takový, jak jej Kolář mámě schválil, a jaký si už Václav dávno přál. Na chvíli měl z něho radost i z toho, když mu Kolář řekl, teď že je jako student, ač se i trochu styděl, když ho krejčí před mámou i informatorem sem tam obracel, po zádech mu jezdil, šosy utahoval, opakuje, jak mu sluší, že je ten kabát na něj zrovna ulitý.

S tím ulitím nebylo to do slova, než celkem hošík jemného obličejce, plavovlasý, modrých očí, nyní pozardělý, pěkně v novém rouše vypadal, dost jako studentík, tak že se matka mohla nad ním zaradovati. A také si v duchu pomyslíla:

„Až bude majstrem a pak pánem paterem, bude pořád takový nosit —“

To bylo na večer před sv. Václavem.

Na sv. Václava, o svém svátku, šel Vašíček v novém kabátě do kostela a tu ministroval. Toho dne a příštího slevoval již ze svého přání kolik měsíců a přál si, kdyby jen přes posvícení mohl zůstat; před samým pak odjezdem, bylo druhého dne po svatém Václavě, byl by se rád i s týdnem spokojil. Nebylo však odvolání. Odpoledne ho poslali na faru a do školy, pak šel po příbuzných dát s pánem Bohem. Naposledy zašel do nedaleké, sousední vsi, kde měl babičku. — Všude si vedl hrdinsky, přemáhaje se, ale když babičce s pánem Bohem dával, zaplakal. Tu se nemohl přemoci a také dobře věděl, ta že se mu nebude smát.

Tři šestáky od báby, dva od kmotry, s takovým neobyčejným jměním v kapse u vesty, jakého ani o posvícení nemíval, se navrátil domů. Tam už mu

matka věci skládala. Měl truhličku domácí, brunátnou, s květem na víku. Kufr mu nedal tatík udělati, ač Jan Kolář mínil, že každý student má svůj kufr. — O svém už ovšem dávno nevěděl. Do truhličky uložila matka Vašíčkovi prádlo, nějaký kus obleku, pak ovoce s buchtou. Synek si tam přidal ještě obrázky, co měl na památku ze školy, vychváleného Šinaglia a „učenou“ dle Jana Koláře knihu, Liškův překlad Odyssey s usušeným květem po nebožtíku strýci majstrovi. Vedle Homera uložil také jedinou knížku, kterou doma ve statku kromě kalendáře měli. Byla stará, nevázaná, na hrubém papíře tištěná, zdobená na první straně hrubým dřevorytem, spodobujícím nějakého lejthara na koni se zubatými podkovami. Knižka ta se jmenovala: „Bitva u Malplaquetu“ a byla od Krameria. Vašíček ji sice již několikrát přečetl, ale sebral ji přece do truhličky jako rozmilou krajanku, upomínající ho živě na rodný statek, pod jehož černým, krvi natřeným stropem na obromném příčném trámě v prachu obyčejně odpočívala.

Na večer už ani krokem z domu nevyšel. Když ho tatík posýlal na lože, že bude nutno ráno přivstati, nechtělo se mu spáti. Když pak ulehl a usnul, měl sny, z nichž ani jeden ho nepřipomenul na to, co ho čekalo. Zdálo se mu pořád o domově; naposledy, jak se honí se sousedovými hochy, jak se mu jeden z nich (dělal podsedního) utrhl, a jak splašeného toho koníka chytal. V tom se probudil. Roze spalý se rozhlížel; cítil nějakou tíhu; než nevěděl, co mu je. Ale v tom už ho bodlo. Musí pryč, z domova, a již za chvíli! Nemohl se ani sebrati. Posléze vstal, zvolna vstal, a zvolna se také strojíl.

Selka uvařila dobrou kávu; hochovi však nechutnalo. Vstal záhy od stolu a pak už ani neposeděl. Nikde neměl stání. Byl jako ustrašený zajíček. Trhlo

jím, když venku zavržala bryčka, když ji z kolny na dvůr vytahovali. Vyběhl ven a po konírně, kde bratr čistil koně, jen plaše mrkl a nezastavil se tu jako jindy. Vyběhl za stavení, rozhlížel se zahradou a dál na chlupy a lesnatý kopec, pozastřený ranní mlhou, ke kostelu, po vsi, pokud ji bylo odtud viděti. Bylo tak ticho, smutno, smutno. A zas už otočil a zaběhl do sedničky. Jejím okénkem zahleděl se do sadu, upřel zraky na koruny starých olší, které bylo odtud viděti. Úzkost přicházela větší. Trhl sebou, když se najednou dvěte otevřely a máma vešla. O ni bude mu nejvíce.

Mluvila k němu laskavě, aby si dal v Němcích pozor na zdraví, aby poslouchal německou pani mámu; tu se hochovo nitro zrovna sevřelo, a nezdržel slz oči mu kalicích. Zaplakal. Při tom mu matka strčila čtyři šestáčky, aby prý měl na přilepšenou, a děla:

„Jen si tuze nestejskej a neplač. Do vánoc to uběhne a na vánoce pro tebe přijedeme.“

To bylo světlé slovo, plno naděje, a hoch maje oči zalité slzami chtěl se usmáti.

V tom matku ze sině volali. Vašíček osaměv počkal chvílku, co by mu slzy oschly, pak opět ven vyběhl, a to ještě jednou za statek na zahradu. Rozhlížel se, jako by milým místům a všem stromům dával s pánem Bohem. Vraceje se, u chlěva se zastavil, podíval se na černoou lysku a štrýmu a ostatní, které pásával. A juž kvapil domů, nebo zatím bratr koně zapřáhl. —

Ve světnici se všichni sešli, i Jan Kolář, jenž se při té příležitosti chutě napil kávy a snědl krajíc chleba s máslem. Vašíček dával jednomu po druhém s pánem Bohem, každému ruku podáváje. Hlas mu vázl, až uvázl. Jan Kolář, utíraje sobě ústa, jedl ještě, potěšil chlapce, když mu ruku podával, že ho v Něm-

cích jistě navštíví. I to bylo Vašíčkovi v tu chvíli milo. Když pak k matce přistoupil, nedbal už ničeho a dal se do usedavého pláče. Plakal až ku bryčce, sotva vida pro slzy na cestu i na lidi ze sousedství, kteří se tu k vůli němu sešli. Jen po matce se ohlížel, k ní se ven vychyloval, jí ještě jednou ven z bryčky ruku podal, a po ní obracel, když koně vykročili, tvář svou od pláče zardělou.

Selka šla za nimi ven až na silnici, a tu ji synek naposled zahlédl, ona si modrou zástěrou oči utírá.

Koně bystře klusali svěžím, zářivým jítrem. Dusot jejich jasně se ozýval na tvrdé, suché cestě, ranními paprsky ozářené; přes ni ležely dlouhé stíny plotů a stromů. Ty a stavení v pravo levo ubíhaly rychle v zad, a nežli se Václav nadál, byli u školy. Vzhlédl k ní, a pak k faře a kostelu ze starých lip se probělavajícimu. Bylo tam ticho. Jen starého hrobaře zahlédl u obruby hřbitovni hned vedle zvonice.

I škola i kostel zmizely, a pak už záhy se ocitli v poli. Kus jeli ještě známou krajinou, ale po té rozkládali se před nastávajícím studentem končiny dosud mu neznámé. Hleděl, hleděl v před i v pravo a v levo pohorskou krajinou, než ne s takovým účastenstvím, jako kdyby nejel do Němec. Bedlivě však naslouchal, když jeli některou vesnici. Naslouchal, když zahlédl lidi u cesty nebo na záspi, jak tam hovoří; jsou-li tu ještě Češi nebo již Němci.

Tatik dosud si hlavně koní hleděl a polí při cestě, na nichž v ranním světle ve studeném větříku chvělo se dosud řídké, zardělé ještě a jen tu tam se prozeleňávající podzimní mladičké osení. Sotva co promluvil a když, tak jen zkrátka, jako v poslední vsi, na niž bičem ukázav, klidně řekl:

„Tohle je poslední česká ves. — Teď už budou Němci.“

Za to synek to tak klidně nevyslechl. Teď teprve nastávala cizina. A také krajina stávala se chmurnější.

Jeli do táhlého vrchu cestou na úpatí lesnaté stráně, dosud zahalené temně modrou rouškou ranních stínů. Les měli nejprve na pravo, na levo pak lučinatý ouval, orosený, také ještě ve stínu, a za úvalem a kolem něho chlomy zdělané i porostlé; a nikde ani človíčka. Pak když se dostali na temeno, měli les i po levé ruce a jím sjížděli dlouho. Byl černý a tichý; jen někdy zarděly se u cesty jeřabiny, jen někdy se ozval ptačí hlas.

Posléze vyjeli z posledních stromů, a před nimi se otevřela nová krajina. Rovina celkem tu tam s nevalnými výšinami a chlomy, většinou v pole zdělaná i lučinatá, obklopená lesnatými horami. To již byli ve vlastních Němcích. Krajina pěkná, ano půvabná, ale chlupci se neuvolnilo. Ku tesknostě strach se mu přidal. Strach ze studii, z učení. Blížili se k městu, kam bude choditi do škol. Více se teď počal obávat a lekati, obstojí-li, když nebude ve škole rozuměti. Měl strach z professorů, o nichž mu teď živěji připadala Kolářova vypravování, jak jsou přísní, že často u nich člověk pro slovíčko propadne. — V takovém myslí skličení rozhlížel se smutně před se rovnou, jako nekonečnou silnicí i na vesnice, jež sem tam, opodál však silnice, zahlédli.

Ač byly dosti daleko, postřehl chlapec ihned, že jinak vypadají nežli vesnice u nich. Stavení a statky jinačí, většinou zděné, větší, širokých štítů; a nebyly nic ukryty ve stromoví jako jejich vesnice. Vypadaly, ač byly výstavnější, nějak prázdné a pusté. V tom také tatík, jenž dosud na mnoze mlčel, rozvázal. Bylo to, když silnice zavedla je na nevelkou výšinu. Tu on ukázal bičem v před, kde se v dáli ještě proběťovalo město červených střech, a řekl:

„To je B. Tam jsou ty školy. Tam budeš chodit.“

A po té nastal výklad. Sedlák jal se synka poučovati, dávaje mu všelijaká napomenuti a rady, jak by se měl na novém místě svém chovati, aby byl pilný a hodně se učil a povážil, co to bude peněz stát a jak on, sedlák, se musí lopotit i máma a všichni, on, Vašíček, že pak bude mítí lehčí živobytí; aby měl pána Boha stále na mysli, aby se modlil a hodný zůstal.

A tak to šlo dále s přestávkami a pomlčkami, po kterých vždy sedlák na něco nového připadl, jako, aby si Václav šatů hleděl a jich šetřil, aby si také i v hospodářství všeho všiml, že neví, když mu to bude vhod.

Tak dojeli na rozcestí. Silnice vedla přímo dále k městu, ukryvšimu se v těch místech pojednou za táhlé návrší. Sedlák však obrátil koně na levo, na cestu méně pohodlnou, a záhy se ocitli ve vsi.

Byla v údolí ne příliš širokém a hlubokém, obklopeném s obou stran táhlými svahy ne hrubě vysokými. Na nich i dole při potoku stála stavení, chalupy i statky, většinou zděné, bílé nebo žlutou barvou natřené, došky i cihlami kryté. Na svazích u statků rozkládaly se zahrady, to jest lehké oplocené trávníky s řídkými stromy ovocnými. Vašíček jak prve dost apaticky, zaražen seděl v bryčce, tak nyní čileji se rozhlížel a vyhlížel jmenovitě statek, ve kterém mělo býti jeho bydliště. Dle líčení Tólga Hanesa očekával jeden z nejhezčích zděných dvorců. Juž Němce viděl, velké, malé, u oken i venku, ženské, mužské a všechny tak divně přistrojené.

Sedlák přes tu chvíli koně zastavoval, domnívaje se, že ten statek Vašíčkův bude hned na kraji. Tak alespoň myslil, spolehaje na Tólga Hanesa, jenž pořád něco o čtvrt hodince povídal. A ti, kterých se

Zeman na vsi ptal, ukazovali pořád dál a dál, až pak konečně babka jakási ukázala na levo, do svahu, na statek tam stojící. Sedlák sebrav všechny drobtý své němčiny, které si ještě zachoval, ptal se ještě jednou; než babka ukázala zase na ten před nimi ve svahu, dřevěný, došky krytý, patrně starý a proti jiným dosti sešlý, jenž nemaje ani brány, byl dvoru otevřeného, o třech staveních. Na pravo, čelem do údolí, stálo hlavní stavení; od něho na levo, než bokem do cesty, menší, jistě výměnek a vzadu nevelká a věkem ztemnělá stodola, také všechna ode dřeva. Sedlák neřekl Vašíčkovi, co si myslel, že Tólg Hanes je šelma, že lhal — ale i bez toho synek sklíčeněji se krčil do kouta v bryčce. Ani se již teď nevychýloval, a nahnul se teprve, když se ocitli nahoře na otevřeném nádvoří s kaluží černé hnojnice a hnojištěm pod kamennou záspí, na níž zběsile trhal sebou a lítal černý pes smýkaje nad sebou na bidle, jak sem tam lítal, řetez silně rachotící. V okně se ukázala ženská hlava v placce z tmavého šátku, za ní mužský, bez vesty; a v tom už vyběhl přede dvéře boufek děti košilatých, kolik bosých hochů, v brslenkách, z nichž jeden měl na hlavě čepičku cufednickou s kokardou. Vašíček byl jako u vidění. Chlad pod zimního jitra i rozčilení ho rozetřásly, a nohy od dlouhého sedění ho nějak brněly. — Díval se zaraženě na houf dětí, oči na něj vyvalujících, a pokřikujících: „Der Bimše! Der Bimše!“ A jak se teď náhodou ohlédl, spatřil u chaloupky na vejmenku, s té strany obložené kolem oken rozeštípaným dřívím a pařezy, státi nějakou stařenu v placce, hubenou, nahých, žilovatých, suchých rukou, která dlaní si zastírala oči, aby na přichozi snad lépe viděla.

Pak se Vašíček zas obrátil po hlavním stavení, kdež ve dveřích se ukázal hospodář v brslenkách, bez

vesty, nějak ušňupaný, a za ním nevelká, hubená selka. Vitali hosti. Pojednou jako by se kolem hluboký stůl uložil... To vešli do světnice dlouho již asi nelíbené, nevysokých oken a černého stropu. — V jizbě (jejich doma byla čistější a veselejší) bylo nějak ouzko. Děti přichozí obklopovaly, očí s nich nespouštěly. Německý hospodář i selka také na Vašíčka mluvili. Než on jim nerozuměl, ač poslední dobou ho Kolář pilně cvičil v německém jazyku. Přinesli jim jísti, pěkný žitný chléb a na květovaném talíři husečku másla. Hoch však neměl valné chuti, ač už minulo kolik hodin, co byl posnídal.

Zatím odnesli truhličku jeho do vedlejšího přístěnku, zatím také poznal Karla, jenž měl jíti za něj do Čech. Byl to ten v úřednické čepici, značně větší a silnější Vašíčka. Ten se v duchu divil, že ten Němec je tak smělý, že není nic smutný a zaražený před svým odjezdem. A všecko si sám sháněl, šaty, vše, a dosti vesele. Zatím se oba otcové domlouvali. Šlo to dost nesnadno. Sedlák ani selka neuměli ani slova českého, a němčina Zemanova ve všem nestačila. — Než že Tólg Hanes diplomaticky všecko jednání zapředl a smluvil, byla ratifikace smlouvy nyní značně snadna. —

Zemanovi se tu leccos nelíbilo a v duchu neželhal Tólg Hanesa. — Než kde teď najednou místo vzít? A pak, mladému hochovi to neuškodí. Ať zvyká, ať něco zkusí!

Když po té, chystaje se do města, vyšel Zeman na nádvoří, provázen německými pantátou a panímámou, prohlédl si ještě dobytek, a pak stanuv pro střed, ukazoval dotazuje se na chaloupku; pak tam zamířil. Jen selka ho tam provázela; sedlák se pojednou obrátil a šel do svého stavení. — Toho si Zeman povšiml.

Vašíček váhavě, nechutě překračoval práh stavení, před nímž prve zahlédl stařenu zevnějšku ne právě vábivého. Stála teď u dveří a spustila pronikavým hlasem a selka s ní zároveň tak, že nebylo ani slovu rozuměti. Vítala je velmi živě, skláněla se k Vašíčkovi, hleděla mu do tváře, mluvila na něj patrně vlídně.

„To je babička,“ ohlašoval otec. Ale ani to slovo, ani hlučné uvítání německé vrásčité stařeny s hnědými skvrnami v obličejí, jež byla, jak teprve teď hoch spozoroval, jednooká a na druhé málo viděla, nebyly s to, aby zapudily nemilý chlapcův dojem.

Za to se mu více a hned zalíbil výměnkář, dědeček nevelký, bílých, dlouhých vlasů, bez kabátu, ve tmavé vestě s obou stran soukenné, v brslenkách po kolena, ve vlněných, hrubých punčochách a těžkých střevcích. —

Vstal, jak vstoupili, od těžkého, tvrdého stolu, vyřezávaných trnožů, — a šel jim naproti. Tvář jeho se všecka vlídně usmívala a řekl patrně něco veselého, neboť se český tatík zasmál. Pak pohladil německý dědeček Vašíčka. Dle tlumočení otcova hoch vyrozuměl, že ho zve, aby k nim na výměnek chodil na snídani, že sem chodí všechny děti, a on, Vašíček, že teď bude Karlem; v neděli aby vždycky přišel na oběd, protože mívají maso, kdežto prý ve statku je mají jen o posvícení. A zase nějaký žert, který tatík nepřetlumočil, poněvadž tak nedovedl; jen to ještě dodal synkovi, že budou ráno chodit s dědečkem do města, že pantáta chodí denně tam do kostela.

VII.

Pakli šli do města k zápisu a nakoupit knih. Po vůli starého vzal si Vašíček s sebou starého Šinágla,

Kolátem vychváleného, jaká to dobrá a vzácná kniha. Cestou Zeman zase požehnal, tentokráte již nahlas, Tõ'ga Hanesa. Šliť již dobrou čtvrt hodiny a město ještě nikde. Sotva se za tu dobu na konec vesnice dostali; pak uplynula zase dobrá čtvrt hodiny, nežli došli na kraj města. Sedlák řekl Vašíčkovi, jak ten Němec v hrdlo lhal, to že je pořádná čtvrt hodiny, a že on, Vašíček, bude mítí notnou potíř, když bude chodit denně dvakráte do města, dvakráte z města a takový kus země. Toho však chlapec v tu chvíli nikterak nevážil. Tířiloť ho dosud šero dusné svět-nice v německém, nepřekném statku i hluk toho dět-ského houfce. Pak přicházelo také napjetí a strach ze zápisu.

Takového města, do jakého vešli, ještě neviděl. Omamoval ho neobyčejně čilý ruch v ulici, kterou šli, a kde projíždělo i také stálo dosti bryček i fasuňků s kufry a peřinami. Vašíček se ohlířel po nich, po malých kandidátech studentství, a s patrnou úctou hleděl za dvěma urostlejšími studenty nesoucími hromadu knih pod pažemi. Až jim záviděl. Jak jistě a směle a vesele si vykračovali! Jak by ne! Ti se už nemusí báti. Ale on!

Přešli náměstí i podsíňkou po jedné jeho straně, kde uviděl nevidaného ovoce, zvláště hroznů, a také rohliků i pečiva divného a cukroví, až pak stanuli, prošedše úzkou ulicí, před vysokou, výstavnou branou rozlehlého kláštera s velikým kostelem o dvou věžích. Vešli do prvního, vešli do druhého nádvoří obklopených vysokými budovami tak krásně vystavěnými, jakých Vašíček jak živ ještě neviděl, až stanuli před vchodem do vlastního kláštera vedoucím. Tam přebýval kněz ředitel, tam byl zápis.

Ke vchodu přicházeli i z něho vycházeli studenti a studentici, starší i nováčkové a s nimi otcové. —

Ženské tam nesměly. Hlahol o. ýval se tu německý i český. Zemanové vešli do dlouhé vysoké chodby, zdobené na zdech starými, na plátně malovanými obrazy svatých. Sli po proudu a záhy vstoupili do pěkného pokoje, kde stál u stolku nevysoký kněz v benediktinské sutaně, v sametové černé čepičce na temeni, už nejlepšího věku, boubelalý, vlídný, usmívavý. —

Vašíčkovi bylo hned volněji, když ho zaslechl český mluvit a uviděl, jak chlapce buď hladí neb za bradu běře, dáváje jim žertovné otázky. Za to druhý kněz za ním, vysoký, silný, s hlavou do předu pochýlenou, bledý, s bradou a tvářemi do pola od holení silně promodralými, v lesklých brejlich naháněl už přísným zjevem svým a vzhledem dosti strachu. Také ostatní u zápisu všichni vzhlíželi k němu patrně ostýchavě, ano i s bázní. Nemluvil, jen chrchlal nebo chvíli se prudko rozkašlal.

Vašíček čekaje skroušeně vedle otce, až na ně dojde řada, a hledě na vysokého, bledého Benediktina, vzpomněl si hned na Jana Koláře, že pravdu mluvil, to že jistě jeden z těch přísných profesorů, u kterých studenti pro slovíčko propadají. A také se hned dověděl, jak se jmenuje.

„To je pater Benno!“ povídal vedle po česku nějaký student krajanu svému nováčkovi. „A ten, co zapisuje, to je ředitel, pater Wolfgang.“

V tom Zeman postrčil hocha svého za rameno a přistoupil ke stolku ředitelovu. Hochovi zabušilo na novo živě srdce.

„A tys nějaký špačiček malý, jistě maminčin,“ začal veselý kněz a juž byla brada hochova v jeho prstech. Ucítil z nich zápach šňupavého tabáku, ale měl radost z toho uvítání. Upřel upřímně modré oči na kněze, jemůž se patrně zalíbil a jenž, zeptav se

na jeho jméno, zažertoval, to že má jistě s sebou dvě buchty, jednu od svátku a druhou, jak bývá, do Němec. Ale pak!

Když otec předložil české vysvědčení, ředitel zváně, a ohlédl se po svém kolegovi. Ten nahlédnuv do vysvědčení, obrátil se po chlapci, jehož si dosud sotva povšiml, a otázal se ho zkrátka:

„Umiš-li německy? Byls už v Němcích?“

Otec odpověděl za chlapce velmi se leknuvšího, jenž ihned vycítil v té otázce nebezpečnosti ohrožující jeho studie. A nastalo. Pater Benno, uslyšev, že hoch v Němcích nebyl, nebyl pro to, aby Vašíčka do gymnasia přijímali.

„Ať jde do čtvrté třídy a za rok ať přijde —“ mínil rozhodně. Také pater Wolfgang váhal. Starý Zeman se lekal. Běželof o rok; synkovi pak o latinskou školu nahánělo. Starý jal se uctivě vykládati, protýkaje řeč svou častým „prosím“, že se hoch učil německy doma u učitele a pak u studovaného člověka, a opentlil a povýšil učenost a učitelskou schopnost Jana Koláře v ten okamžik znamenitě. Než orací ta valně neúčinkovala. Na patera Benona jistě nic, neboť odvětil zkrátka:

„Ale pantáto, jste přece tatík. Nebudete snad chtít, aby se váš hoch tu mořil. Jaký pak prospěch a pokrok, když nebude rozuměti.“ To řekl rychle a prudce hlasem dunivým. Za řeči té chytl také svou sametovou, černou čepičku s hlavy, potřepal jí, až pak domluviv, vrazil ji oběma rukama opět na hlavu.

Zeman vida, že jde do tuha, ještě se nedal a uvedl opět velmi uctivě, že Vašíček je tuze pilný a svědomitý, že se rád učí a že to všecko zraúže. Ale to by všecko asi nic nezmohlo, kdyby si byl Vašíček nezískal patera ředitele.

Hoch, vida, že je zle, nabíral, a když pater Benno tak rozhodně promluvil, obrátil ve své úzkosti oči na patera Volkanga. Hleděly prosebně a také se v ten okamžik zalily slzami.

Tu spočinula ruka ředitelova v plavých jeho vlasech, a ozvala se laskavá slova:

„No, ne hned moldánky. Tak ty bys rád u nás studoval —“

Hoch živě přikývl, a slzy mu tekly po tvářích.

„No, tak to snad půjde —“

A hned na to něco latinsky P. Bennonovi. Ten hledě na chlapce, nic už neřikal. Tím už bylo, jak starý Zeman hned pochopil, mnoho získáno. Řekli jim, aby venku chvíli počkali, že chlapce přezkoušejí. Vašíček na pokyn otcův chutě políbil oběma mni-
chům ruce a vyšel s otcem ven. Čekali ne chvíli, ale jistě hodinu, která se zdála chlapcovi býti věčností. Strachoval se, co bude, jak obстоjí, a trnul, když pomyslí, že snad přijde pater Benno a bude ho zkoušet. I jal se potichu modliti „Otče náš“, ale nedomodliv se pro rozčilení, přehlížel zase zčernalé obrazy. Mnoho z toho však neměl. V těch chvílích napjetí vzpomněl si na matku několikrát. A v tom ho pak zavolali do pokoje vedle ředitelny. Tatík musil počkati venku. Na Vašíčka čekal už nějaký kněz, malý a tlustý, jako soudeček, červeného líce, a měl na čele kadeř, jako sv. Petra malují. Byl Němec, mluvil však dosti dobře česky. Ten jal se ho zkoušet. Ale nežli začal, všiml si Vašíčkova starého, sešlého Šinagla. Ptal se, jakou to má knihu. Chlapec ukázav, pravil, že mu Kolář (jmenoval ho jen, myslé, že toho znamenitého muže všude znají) řekl, aby si ji s sebou vzal, že ji bude potřebovati, že to je vzácná a drahá kniha. — Mnich se jen usmíval. Pak Vašíčkovi německy diktoval, vyptával se ho sem tam

na diktované věty, až posléze odešel do vedlejšího pokoje. —

Za chvíli po té zaslechl odtud Vašíček hlučný smích, a když ho tam zavolali, byl tlustý examinátor ještě od smíchu všecek červený a P. Volfgang smál se dosud svým upřímným smíchem, až se mu od koutků očních ke spánkům nadělalo plno vrásek. — Drže Šinagla v ruce, vyptával se na Jana Koláře. Odpovědi chlapcovy mnichy patrně bavily. I sám P. Benno se usmíval. Pak uslyšel Vašíček svůj ortel z úst ředitelových:

„Tak si, Vašíčku, tu zůstaň, ale uč se! Sic ti maminka nepošle žádné buchy. Tak si jdi; a teď už se směj!“

A hoch, dosud jako ovečka tichý a zkroušený, vyjasnil obličej náhlou radostí a upřímně se usmál. Hbitě, polibiv všem ruku, pospíchal ke dveřím. Zrovna kvapil, nevida, jak se knězi za ním smějí. Všechen rozradován bral už za kliku, v tom ho však zarazilo náhle ředitelovo:

„Počkej. Ještě něco. Ještě něco nám povíš —“

Ohromení z čista jasna. Zvolna, nejistě blížil se ode dveří. P. Volfgang proti němu a všecek vážný a v tom už se ptal:

„Už jste měli posvícení?“

Hoch nad tou neočekávanou otázkou zůstal omámen, jako by se ho Bůh ví nač tázali. Pak z něho vyhrklo:

„Ještě ne —“

„Tak tu máš —“ a pater Volfgang podával mu Šinagla, na kterého Vašíček na dobro zapomněl — „a pošli to mamince, aby na tom upekla Kolářovi koláče.“

Že se velební páni dali do smíchu, to Vašíček jen zaslechl, jak vyrazil kvapně dveřmi na chodbu.

VIII.

Bylo po veliké a tuze veliké starosti.

Když to tak dobře dopadlo, vedla cesta z klášteřa přirozeně ke knihkupci. Vašíček na to tuze naléhal, nemoha se již dočekatí knih do latinské školy. Teprve když je nesl pod pažďí i papír a všechno potřebné, cítil opravdu, že je studentem. Teď už nehleděl tak skličene a závistivě na studenty kolem přecházející. Křídélka mu však záhy schlípla, když se pak opět odebrali do vsi, a když po obědě, který mu nijak nechutnal, chystal se otec k odjezdu. Dokud byl s nim, měl pořád kus domova. — Teď však přicházelo do tuba.

Než všecko na odjezd připravili, vyběhl ven do stáje, k jejich koním, kteří ho znali a kteří, jak se mu zdálo, tak upřímně na něj hleděli. Hladil je po pleci i po hlavě, zvláště starší hnědku, kterou měli už mnoho let, a pomýšlel, že ty koně poběhnou domů; viděl v duchu, jak zabývají k nim, jak zastavují na nádvoří, jak bratr je odpráhá a vede do stáje, jak jistě máma ven vyběhne a bude se vyptávat na něj, na Vašíčka, co a jak, co dělal, plakal-li hodně.

Tak se u koní zamyslel, a nevěda zůstal u nich chvíli, až přišli je ustrojít a do bryčky zapřáhnout. Otec chtěl mu už teď dáti s Bohem, ale hoch prosil, aby ho kousek s sebou vzal; za to se také patrně přimluvil bělovlasý dědeček z výměnku, jenž přišel vyprovodit svého vnuka s ním se rozloučivšího. „Karl“ teď také nebyl takovým hrdinou jako prve. Také zaplakal, když všem dával s Bohem, než přece tak smutně a pohnutě neodcházel jako Vašíček, jak to také Zeman svému synkovi poznamenal, dávaje mu ho za příklad, aby si tak nestýskal.

Bryčka vyjela zadem ze statku cestou vedoucí polem a tou si znamenitý kus nadejeli. Nemusili vesnicí, nýbrž dostali se přímo na hlavní silnici. Tam, kde se vozová cesta s ní stýkala, stál kamenný sloup s obrazem Panny Marie; tu Zeman zarazil koně a obrátiv se k synkovi, děl:

„Tak, milý hochu —“

To epitheton bylo vzácné u něho, a také tón neobvykle měkčí překvapil synka a dojal ho tím více. Byl táta až do té chvíle pořád klidný a jako lhostejný.

„Tak si pamatuj, co jsem ti všechno povídal, můj Pána Boha na mysli a uť se hodně —“

Když sedlák tuto sumu svých napomenutí pronášel, sklonil hoch hlavu, a když ji pak povznesl, aby stiskl ruku, kterou mu otec podával, měl oči plné slz. A jak na otce pohleděl, postřehl, že jeho víčka náhle zčervenala a že má oči zavlhlé! Toho nikdy ještě neviděl. A juž se neudržel a úal se do pláče. Plakaje, žádal přerývaným hlasem, aby doma pozdravoval mámu, a všechny, a zase maminku.

Tak slezl s bryčky, kdež v předu vedle otce seděl. Ten ještě jednou k němu se nahnul, ještě jednou mu ruku podal, pak trhl opratí.

„Tak s Pánem Bohem!“

A juž hrčela bryčka zase zpět, k nim, k domovu. Vašíček stál nehnutě a hleděl za ní, jak se bílou, jako nekonečnou silnicí vzdalovala. Viděl bič z předu se třesoucí, viděl mihotající se nohy koní bystře klusajících, pak už jen vůz a jeho kola — posléze jen černý, veliký bod, jenž víc a více unikal, až splynul s temnem lesa, ve kterém se silnice ztrácela.

Hoch už chvíli neplakal, ale stál tu všechen se chvěje, ničeho si nevšímaje. Teprve nyní, když úplně osaměl, se rozhlédl. Kolem pustá, podzimní krajina,

strniska, zoraná pole, vybledlá luka, kol kolem na kopcích a horách širé lesy, smutné, tmavé barvy, a nade vším tím nebe zatahující se šedými, těžkými mračny, z pod nichž vál tichou, jako vymřelou krajinou studený, sychravý vítr. Smutek šel ze všeho.

Hoch viděl, že je sám a sám v neznámé, cizí krajině. Pohlédl opět k lesu, v němž zmizel tatík, kudy vedla cesta v jejich stranu, a jat skličností a úzkostí, klekl u kamenného sloupu před obrazem marianským a modlil se za rodiče, za otce a za matku, za tu obzvláště a bezděky více, aby byli hodně zdraví a nestonali.

Pak zamířil k novému domovu. Nechtělo se mu tam. Šel polní cestou zvolna, loudavě, ohlížel se, nejvíce k lesu, a když se přiblížil ke starému, dřevěnému statku, chvíli stál před jeho stodolou střechy doškové, od mechu pěkně zelené.

Slyšel děti za chalupou na výměnku na zahradě živě pokřikující. Nešel k nim, ano pospíšil si dvořečkem, aby ho ani nezahledly, a zamířil zrovna do stavení. Ve velké světnici byla jen selka. Věšela prádlo na bidélko nad kamny. Promluvila na chlapce, ale ten jejímu dialektu pranic nerozuměl přese všechny přípravy učitelovy i Kolářovy.

V úzkém přístěnku, už dávno nebileném a zašlém, bez obrázku, o jediném nevelkém okně, měl své útočiště u truhličky. — Ta ho na domov připomínala sama i svým obsahem. Nad ní na chvíli odtrnul jeho zármutek a pozapomněl. Jak květované viko otevřel, zavanula k němu silná vůně jablek a čerstvé buchy, a bezděky se mu živě kmitly na mysli počlážka s jablky na slámě, síň, pec, kus jejich obydlí. Načal buchtu, snědl kus a myslel na — maminku. Pak se přebíral v truhličce. Vyndával si a rovnal šaty i prádlo, i přerovnával si všecko, co měl, pro-

hlížel nové školní knihy, přepočítával své bohatství a prohlížeje šestáky myslel, které jsou od mámy, které od babičky a které od kmotry.

Ale v tom byl klidnější ten okamžik jeho přerušen. Venku se ozval hluk dětí a v tom už zas viděl smutný přístěnek a v tom už také vechnaly se děti k němu a obklopily mu trubličku, košilaté, usmolené, poloustrojené, potahující a všecky jako vlčinky hleděly žádostivě na buchtu i na jablka. Nejstarší dva hoši na něj mluvili; než on odpověděl jim buchtou a jablky a tím je upokojil. Pak vzal si druhou, vzácnou dle Koláře knihu a vyšel ven. Utíkal dětem, utíkal tesknostě. Běžel za statek a tam osaměv, usedl na starou kládu pod keřem bezu nyní plným černého, lesklého plodu.

Četl a četl v překladě Odysseje, ač tomu nerozuměl. Vydržel-li doma v té knize čísti, vydržel nyní tím spíše. Bylať psána českým slovem a to mu bylo nyní útěchou. Než posléze se přece unavil. Ustal a máje knihu na koleně, kolem se rozhlédl. Slunce nedávno zapadlo. — Viděl před sebou střechy statků nebo jejich štíty, kolem zoraná pole, jejichž brázdy se v dáli ztrácely — k západu na obzoru černý les, a nad ním rudý pruh po zapadlém slunci. — Bylo cítiti chlad a vlhko a vzduch počal kvapně temněti. Hoch vzpomínal a počítal, co se doma touhle dobou zrovna asi děje, že už táta asi domů dojíždí, co dělá matka, že hoši asi přihnali s pole. — A zas viděl, jak teď za nastávajícího soumraku, plnicího jejich jizbu černého stropu, zažehuje matka louče, jak bývalo hezky v jejich světnici v tu dobu, kde se všichni v ní shromažďovali, a kdy pak často po večeri starý Smrček mu vypravoval. — — A pak už nic neviděl — pro slzy. Zase ho chytil pláč. Nebránil se mu; plakal a plakal. Nepřemáhal se, poněvadž myslel, že ho ni-

kdo nevidí, že se mu nikdo nebude smáti. Ale viděl ho někdo a nesmál se mu.

Hoch tváří ke statku obrácen, nezpozoroval ve svém pohnutí, že s pole jde sám a sám starý výměnkář. A najednou ucítil jeho těžkou ruku na rameni a jak sebou trhl jako vyplašený zajiček, spatřil nad sebou dědečka bílých vlasů, v černém klobouku, v modré, soukenné kazajce, v bledě žlutých, ale již valně obnošených brslenkách po kolena a v těžkých střevících. Vraskovitá tvář starcova se usmála, ale nevysmívala se; v úsměvu tom byla potěcha. Také pohladil českému hochovi tvář a mluvil na něj vlídně. Vašíček slovům nerozuměl, ale pochopil, že ho německý dědeček těší. Rychle stíral slzy, do statku však se starcem nechtěl. Báł se, že by se mu smáli, když by spatřili uplakané jeho oči. Nemoha toho říci, ukázal na svá zardělá víčka. Ale výměnkář usmál se, vzal ho za ruku a zavedl si ho do své světničky. Tam zůstal Vašíček, až ho zavolali k večeři. Jedl málo, pro tesknotu i pro nechut. — Měli brambory s podmáslem, a na to nebyl zvyklý. Pak šel brzo spat. Uložili ho ve přístěnku, a tam, když úplně osamotněl, zaplakal si na novo, skrýváje hlavu do peřin, aby ho nebylo slyšeti. Neplakal však tak dlouho jako prve pod bezem na kládě, neboť se spánek nad nim záhy smiloval. A byl to zdravý, tvrdý spánek mladistvého věku.

Jen jednou se vytrhl ze spaní a to na úsvitě. — Otevřel oči, ale nemohl se vzpamatovati, kde je. — Slyšel zvoniti. To bylo klekání. — Znělo tak smutně hlubokým tichem šerého rána. — Vašíčka zrovna boddlo, když se mu pojednou v polomrákotě jeho vyjasnilo, že není doma, že je v Němcích. Vytrhl se, usedl na loži, rozhlížel se, naslouchal. Všude ticho,

jen zvonek zněl smutně dál. Hoch se opět schoulii do peřin a bezděky naslouchal žalostnému hlasu jitrního zvonu. A ten ho zase uspal.

IX.

Zdravý spánek, pak slunečná zář svěžího jitra účinkovaly dobře na mysl mladého zajatce. Chutě poslechl děti hospodářovy, když mu ukázaly, aby šel s nimi ke „Grusla“. Ale on šel spíše k dědečkovi. — Toho si za ten krátký čas oblíbil nejvíce. Hned včera poznal jeho historii. Pověděl mu tatik cestou, když šli do města k zápisu, že ani hospodář ani hospodyně nejsou dědečkovi. Ten že nemaje dětí přijal nynější hospodyni ještě jako děvčátko za své a že vychovav ji odevzdal ji jako dceři své statek, na který se nynější hospodář přiznal.

Když se děti s hlukem do chaloupky přihrnuly, seděl stařec u stolu a modlil se růženec. Poloslepá babička otáčela se kolem kamen, chystajíc dětem snídání. Když se přihnaly a zrovna ke stolu, přinášela jim hluboké mísky, jako kotlíčky, plné kávy, a rozdávajíc je zastiňovala si dlaní oči, aby lépe rozeznávala hladovou drobotinu; pletla si ustavičně její jména. Na Václava nemohla také zvyknouti a pořád ji přicházel na mysl i na jazyk její „Karl“.

Mladému Zemanovi se tu dosti líbilo. Výměnkářská umetená světnice, čistější než ona na statku, s mnohými obrázky na skle malovanými, v níž bylo cítiti vůni páleného roští, ozářená nyní ranními paprsky, upomínala ho více na domov. I nebylo mu zde tak cize. Po snídání šel s výměnkářem do města. Stařec mluvil cestou ledacos a Vašíček tu tam přece něco porozuměl, poněvadž výměnkář namáhal se mluvíti spisovnou němčinou. U kostela se rozešli. Vašíček

s knihami pod paždí před kovanou mříž gymnasia. Tam dost zapomněl na domov i na svou tesknotu.

Přišel do nového světa, očekával s dychtivostí, co bude, a mluvil tu napořád svou mateřštinou. Bylo tu mnoho krajanů, z nichž však většina nepřišla sem poprvé. Našel tu také několik chlapců z okolí jeho vlastního domova, a k těm se ihned přidružil. Ani se nenadál a byli hovorem skoro ihned doma, vypravovali si, kdy by mohli nejdříve domů, snad že na Všechny svaté a na Dušičky. To Vašíčka nemálo vzrušilo, neboť dosud počítal, že nebude dříve možná nežli o Vánocích.

Pomyšlení, že by už za čtyři neděle mohl se s domovem shledati, a ne až za čtvrt léta, vzrušilo ho velmi. Ale v tom zazvoněno, mříž se otevřela a studenti a studentiči hrnuli se do svých síní. Tam více slyšel o škole, o knihách, o profesorech, záhy ovšem o pateru Bennonovi, o němž repetent jeden z vlastní zkušenosti hrozné věci vypravoval. — Jiná skupinka krajanů bezděky připomenula Vašíčka na hrozbu mladého Němce v jejich vesnici: vypravoval jeden z nich, jak včera na večer ho Němci v aleji u města šlouchali a jím strkali, jak po něm kaštaný házeli, a jak se posléze s Němci sepral, když mu přišli dva krajané na pomoc. Hoši si o té bitvě velmi horlivě vypravovali a Vašíček napjatě naslouchal. — Dověděl se také, že horší nežli němečtí hoši studenti, kterým přece jen školy a její kázně bylo se obávat, že daleko horší jsou učennici. — Proti těm že musí mít každý Čech klíč v kapse, protože náramně dorážejí a bijou.

To mladého Zemana zarazilo. Zpomněl si, že zrovna už dnes ráno potkal nějakého pekařského s košem, jenž se po něm hrozivě ohlížel, a něco mluvil ne zrovna vlídně.

Bzukot a šum rázem utichly, když se dvéře otevřely a vstoupil P. Volfgang, ředitel. Dlouho u nich nepobyl. Vykládal ledacos o pořádku školním, nejprve po německu, pak také stručně po česku; pak něco po česku zažertoval, a Vašíček se radostí začervenál, že si také jeho všiml a žertem se ho optal, má-li ještě buchtu a pláče-li hodně po mamince.

Atkoli ve škole dnes dlouho nepobyli, uběhlo Vašíčkovi dopoledne dosti pěkně. Prohlížel krámy, nejvíce knihařský a knihkupecký, kdež si také nějakou školní drobnost zakoupil, chodil s kamarády českými a pochutnal si také na hroznu vína, kteréž znal jen z farářovy zahrady, a to jen náramně kyselě.

Odpoledne byl opět ve městě, ve škole. Už dopoledne čekali všichni napjatě a ne bez bázně P. Benona. — Ale ten nepřišel. Rovněž odpoledne bylo marné jejich očekávání. Nezlobili se však a Václav také ne, nebo kdyby byl ani neslyšel těch zpráv o jeho veliké přisnosti, byl by se ho jistě sám strachoval po dojmu, který naň učinil vysoký, bledý kněz s promodralými od vousů tvářemi, sražených ramen, tak chmurně hledící.

Tak první den ještě dost ucházel — ale jen ve městě, mezi krajany. Když pak odpoledne se Vašíček vracel do vsi, bylo jinak. Nejprve byl napjat obavou, když mezi posledními domy v městě porůznu u silnice stojícími vycházel, nevyrazil-li na něj odtěkud ten učenník nebo nějaký kamarád. Malá chlapcova pěst svírala v kapse klíč od truhličky. Než šťastně míjel domy i ploty jejich. V tom zahlédl opodál veliký formanský povoz, zvolna silnicí k městu rachotící, a hoch už zapomněl na učenníky i na všecko nebezpečství.

Zahleděl se na vůz s balíky vysoko narovnanými, s lodičkou vespod, s lucernou v koši na zadní lišni, na starého formana v modré košili a v zelené same-

tové čepici, jenž zaraziv bič ku pohřbetniku podsedniho koně, klátivě šel vedle vozu chutě si pokuřuje. Chlapec znal starého formana. Jezdíváť jejich vesnicí. Šťastný! Dnes ráno jistě tudy jel kolem jejich statku, viděl snad mámu, oknem na formanský povoz, jak všichni ve statku obyčejně činili, vyhlížející. Zda-li pak si vzpomněla, že ten forman jede do Němec, tam kde je on, Vašíček?

Tak pomýšlel malý, slaboučký klučina na silnici, hledě za povozem, mezi krajní domy zajíždějícím. — A juž to zase na studentika sedlo. Zase už ho pojala taková tesknota. Zvolna a smutně zabočil pak na cestu do vsi. Bylo juž pozdní odpoledne, časný, podzimní soumrak počal se juž plížiti vesnicí v údolí. — Byl by nejraději až do tmy venku zůstal.

Nechtěloť se mu do statku mezi hlučící děti, které na něj ustavičně lezly a na něm pořád něco chtěly, kdež nikdo neuměl ani slova českého. A tak byl zase smutný konec dne, a zase po večeri záhy spíchal na lože. U postele klekl a modlil se a dlouho, jako nikdy doma; modlil se nejvíce za rodiče, aby neumřeli, aby nestonali, a modlitbu tu několikrát opakoval. Pak si zase poplakal — a dnes více nežli včera, až opět spánek se nad ním smíloval. —

A zase snídal u dědečka, zase s nim šel do školy, kdež opět pozapomněl, a kdež se i zasmál. A to P. Volfgangovi, když jim pověděl pro zasmání anekdotu, a to česky. On, jak se záhy Vašíček přesvědčil, ty veselé věci vždycky jen po česku vypravoval. Dnes bylo o dráteníkovi, jak si přidal v kostele na muziku, a když se celá třída i on vychechtali, vykládal dále po německu latinu, čemuž Vašíček skoro nic nerozuměl. — Po něm čekali P. Vincence, toho tlustého, hodného pana patera, u něhož Vašíček zkoušku odbyl,

a jenž učil přírodopisu, a ukazoval pěkně vycpaná zvířata, jak hoši oznamovali. Proto všichni dosti hlučně a hřmotně vstali, když se otevřely dvěře. Ale rázem utichli, jako by je zařízł. Místo kulatého patera Vincence s kadeří na čele vstoupila vysoká, přihrbená postava P. Bennona v sametové, černé čepičce. Chrchlal a pokašlával až na katedru. Tam očistil brejle — a tu hoši jak náleži viděli, jaké má značně vypouklé, šedivé, přísné oči.

Vašíček s něho ani oka nespustil a napínal všechn svůj um už napřed, aby nic nepropásl. Zároveň také trnul úzkostí, kdyby přísný professor tak na něj z nenadáni dal a otázal se ho. P. Volfgangovi, když latinu po německu vykládal, také nerozuměl, ač tu tam nějaké slovičko po česku prohodil, a P. Vincencovi ještě méně. Jak pak to bude teprve u tohoto, jenž ho sem nechtěl? Hoch boje se ho i špatného výsledku, trpěl mnoho a div se nezpotil úzkostí i napjetím, když počal přísný Benediktin dunivým hlasem svým vykládati.

Vašíček, jenž od hochů slyšel, že bude nyní zeměpis, vyrozuměl jen tolik, že P. Benno nic o tomto předmětu nevykládá, nýbrž něco o češtině. A v tom, slyš! to bylo po česku!

Vašíček nenadáv se toho, bezděky zamrkal a možná-li ještě více napjal všechnu svou pozornost. P. Benno k nim, Čechům, mluvil. Ale jen málo a stejně přísně. Ať prý si nemyslí, že když jsou rození Čechové, že jim netřeba se učit česky. Právě naopak. Oni tím více, poněvadž byla by to hanba a že by nebyli praví Čechové, kdyby neznali jak náleži svého mateřského jazyka.

Přese všechnu svou napjatou pozornost neodnesl si Vašíček ze školy nic, jen toto české napomenutí P. Bennona. To účinkovalo a v mysli utkvělo. Znělo

přísně a přece mu nějak zalahodilo, ani nevěděl proč, a sblížilo ho s přísným professorem. Už nehleděl na něj jenom s bázní. — —

Cesta do vzdálené školy nepřipadala mu dosud obtížnou. Panoval náhodou tvrdý čas a cesty byly proto suché a pěkné. Kdyby nebylo úzkosti a strachů školních, byl by do města jen chvátal. Byl na vsi on sám jediný Čech, jako opuštěný, nemaje tu, s kým by si pohovořil; pak ušel také tmavé, ne valně čisté jizbě na statku, sedal v jasné, světlé třídě, kdež se jinak dýchalo nežli v zadušeném přístěnku jeho, nikdy nevětraném. Tohoto si nebyl chlapec tam svědom jako toho půvabu pro něj nemalého, že tu v gymnasii měl české kamarády, s nimiž jen mateřským hlasem hovořil, a to o domovu, o známých, o svátcích a prázdninách, o cestě do domova.

Na všechno to bylo ještě dosti času, ale hoši, všichni stejně roztouženi, se tím nejčastěji a nejraději bavili. Také společné nebezpečení je sblížovalo, a to, když se jim Němci smáli, když z potýček slovních došlo druhdy i na pěsti. — Vašíček byl sice jako knot, ale žádné bitvě před školou, jež obyčejně bojována ve škamnách, se nevyhnul.

Ano, jednou vyrazil sám z lavice a hnal se útokem na podium k tabuli, kdež jeden z německých spolužáků načmáral v pravdě primanskou, děsnou karikaturu s hrbem a velkým nosem a napsal pod ni: Ziska.

Vašíček sice o slavném hrdinovi mnoho nevěděl, leda to, že rozbil mnoho zámků a hradů a že byl nepřemožitelný bojovník, jenž jednou nepřátely zmátl dav koním podkovy obráceně přikovatí a podruhé zničil rytíře tím, že dal před ně rozestříti šátky a roucha — ale v karikatuře té cítil urážku nejen Žižkovu, ale jich všech Čechů v primě.

A když se tak obořil na toho malujícího Němečka, nastal zápas na podiu u tabule, na který celá třída hleděla s nemalým napjetím ano rozčilením. — A zápas ten skončil homericky, jako před Trojou, když obě strany se pak vrhly v divoký boj, což bylo na prospěch malého Zemana, juž juž podléhajícího silnějšímu Němci.

Nerozhodnou v primě bitvu rázem ukončil pater Vincenc, jenž náhle vstoupil. Bylo pro štěstí všech, že on to právě byl, neb on nerad vyšetřoval; aby žádnému neublížil, pokáral všechny rovnou měrou.

Nerozhodnutou však bitvu primani jen tak nechal. Pokračovali v ní v sobotu odpoledne za městem na posečené louce mezi hrázemi vypuštěného dávno rybníka křovím zarostlými a skončili ji pak na poli velikým deštěm hrud. — Vašíček do této bitvy schválně ze vsi přijechal a vrátil se pak všecken utíčen a zardělý přímo polem zase do vsi. Bitva tato v širém byla první, ne však poslední. Všecky pak byly tím zvláštní, že čeští i němečtí zápasníci jinak dosti dobře se snášeli.

Pater Benno měl tenkrátě při zápise dobře, a starý Zeman, kdyby teď byl synka svého viděl, jistě by se byl tak nepřimlouval, aby ho vzali do latinské.

Čemu se Vašíček u učitele na „privatu“ a pak u Koláře z němčiny naučil, nikterak nyní do školy nestačilo. Hoch byl bystrý a dával pozor ve škole, div že mu oči z důlků nevystoupily — a přece na konec hodiny nevěděl skoro nic. Někdy ho to juž přemáhalo, juž ochaboval; ale jak vzpomněl na domov, jak by musil domů jako propadlý student, tu sebral opět všechny své síly. Dával pozor, učil se ve dne, večer, někdy i v noci, a to v selské jizbě za hluku dětí, za světla borové louče nebo malé, olejové lampičky.

Nezbylo, když nerozuměl, nežli aby se učil z paměti. A tak ve škole téměř nic nepochytiv, ač pozor dávatí neustal, úzkostně se po hodině vyptával, odkud až kam mají. Tomu se pak učil z paměti: přírodopisu (to šlo nejspíše), zeměpisu, nejvíce však náboženství. Pcčty byly zlé (ale ty měl dobrý pater Vincenc, jenž, když bylo nejhůře, vypomohl těžkou svou češtinou), ale náboženství! Tu nebylo pomoci. Vašíček nerozuměl z toho ničemu, byla to samá dogmatika, a tak se učil z paměti od slova k slovu často celou, dlouhou stránku a někdy i více.

Někdy už klouček nemohl. — Hrůza i nechuť ho pojímaly, když se podíval na ty strany hustě tištěné. Někdy ho spaní přemohlo a tu pak neuměje šel druhého dne se smrtelnou úzkostí do školy. Někdy mu bylo nad knihou až do pláče, a zaplakal i, když nemohl s místa, když nemohl a nemohl některý odstavec si jak náleží zapamatovati.

Ale aby se dočkal té hanby, že by propadl, to raději všecko vydržel. — Učil se, „bifloval“, mořil se. S počátku všecko zle chodilo. Šlo to bídne, poněvadž neuměje mluvití, toliko odřikával a snadno ve zmatek byl uveden. — Také se dočkal velkého sklamání v latině. Tam, myslil, že to půjde nejlépe, ale první komposice shroutila všechnu jeho radost.

P. Volfgang přinesl opravenou komposici a podle ní, jak ji kdo vypracoval, rozsazoval. Bylo druhou hodinu podzimního, smutného odpoledne. — Každý z primanů upíral oči ke katedře, kdež nejjasněji se probělával benediktinský kolárek nad černou sutanou. P. Volfgang nechal té chvíle všech žertů a kudrlinek a vážně oznamoval výsledek, čta nejprve jména těch, kteří měli eminens. — Vašíček, napjetím a očekáváním nějak ubledlý, slabě se chvějící, mezi nimi nebyl. Toho také ani neočekával. Ani ne ademinens.

Jak přišla prima — ti, kteří ji měli, vycházeli se svých míst, a usazovali se na nové, jak řada byla. — Už zbývaly jen dvě poslední lavice — a Vašíček, jenž čím dále, tím více trnul, čekal v duchu: Teď! Teď! Teď už!

Najednou se professor odmlčel a pak prohlásil: Dvojkal Mladý Zeman byl ohromen. Toho se nenadál. Změnil barvu a když konečně P. Volfgang také jeho jméno vyvolal a po česku dodal: „Vašíčku, to by to špatně dopadlo — dej si pozor!“ tu se neudržel a rozplakal se tak, že sotva pro slzy našel nové místo v předposlední lavici.

Při opravě ještě té hodiny se mu rozbřesklo, že P. Volfgangovi špatně rozuměl, že pravidlo, jež německy vykládal, on, Vašíček, špatně pochopil pro neznalost němčiny. A proto podle toho chybného pravidla nadělal tolik chyb! Nicméně poznání to ho nikterak nevzružilo.

Všechn malomyslný bral se domů a když vyšel za město kráčel opuštěnou silnicí, dal se na novo do pláče. Plakal z malomyslnosti, skoro zoufaje, že se mu co ve škole podaří, plakal však také, ani nevěda, z tesknoty, která se ho té chvíle zase živě zmocnila. Tak ubíral se sám, smutnou, pustou silnicí, vroubenou vysokými topoly, jejichž vrcholy tratily se v zasmušilém, zataženém nebi a ozývaly se studeným, podzimním větrem.

Ale příští den byl veselejší. Když šel ze školy, dostal psaní. První psaní z domova! On sám psal domů hned první týden, co byl v Němcích, a psal s nemalým pohnutím myslí. Bylo mu, jako by se svými rozmlouval; živěji mu všichni tanuli před očima, a nejvíce k mámě se obracel a ji oslovoval, ač se jí zcela nepřiznal, jak se mu stýská. Věděl, že odpověď hned nedostane; ale když dlouho nedocházela, psal

podruhé. — A dnes znenadáni, dříve, nežli se na-
dál, měl tu list. Matka ho psala. Otec jen vzkazoval
napomenutí.

Byly to vůbec první zprávy z domova. Byl vzru-
šen už pouhým pohledem na psaní ne tuze pěkně
složené a špatným voskem zapečetěné. Radoval se
i lekal, obávaje se nějaké nemilé zprávy, že snad
máma stůně nebo někdo jiný.

A nic, nic, všechno zdrávo. Matka psala švaba-
chem, řádky běžely s kopce, ale bylo to všecko tak
krásné! Zdrávi všichni, a pošlou mu o posvícení ko-
láče; byly také novinky z hospodářství, že prodali
černou lysku, že byla moc divoká, že mají místo ní
pěknou, mladou červu, a že starý Korálek umřel, a
dostal-li on, Vašíček, ty čtyři šestáky, které mu matka,
po Kolářovi poslala. — Toto bylo psáno až na konec
listu, jako v doušce.

To překvapilo Vašíčka ovšem nemálo. Šelma ten
Kolář! To řekl, že půjde do Němec, a peníze někde
utratil a pak se mu nechtělo. Kdyby byl alespoň při-
šel, hoch byl by mu rád ty peníze odpustil.

Ten den byl vůbec šťastný. Na večer vytáhl Va-
šíček „notes“, který si počátkem školního roku koupil,
a tam na stránce, kde si o škole zapisoval, jak co
chodilo, připsal:

„Dnes jsem byl z latiny. Šlo to. A taky z če-
štiny. Taky jsem uměl. Chvála Bohu.“

X.

Čas jako vždy a všude i na Vašíčka dobře účin-
koval. Prudké záchvaty tesknosti nepřicházely již tak
často, a ponenáhlu přestal teskností po domově pla-
kati někde za statkem v poli o samotě, nebo večer
rovněž potajmu v posteli. Toužiti však po domovu

nepřestal. Vzpomínal pořád na něj, všude. Ve škole, v gymnasiu o něm hovořil, tu si nejednou připomíná, že tu také nebožtik strýc a Kolář sedali, a hádal asi, ve kterých místech.

Hocha všecko potěšilo, co ho na domov upamatovalo, ze všeho měl radost, co z domova přicházelo. První čas byly mu útěchou knížky z domova: Bitva u Malplaquetu a Překlad Odysseje. Ač onu znal, této pak nerozuměl, čítal je rád ve chvílích tesknosti a osamocení. Byloť mu úlevou alespoň zrakem stíhati slova v mateřtině.

Jednou potkal na silnici sedláka z jejich krajiny, jedoucího pro vápno. Nebyl z jejich vesnice, znal ho jen od vidění, a přece se k němu radostně přihlásil. A rovněž tak se hlásil o jarmarce ke kožešníkovi z českého městečka, od nich, u něhož mu tatík vždycky čepici kupoval. A nehlásil se on sám, ale všichni čeští hoši z té krajiny, tak že přešlapující kožešník — bylo sychravo a blativo — měl kráмец zrovna obklopený. Pak potkal jednou u samého gymnasia statku sehnutou, s košem na zádech. Hned poznal bábu Prouzku, co u nich ve statku bývala peř kupovat, a hned se k ní také přihlásil. Pro svou radost se dověděl, že doma jsou všichni zdraví, že bába byla u nich, že jde zrovna od nich a nese mu — koláče. Bylo jich hodně. Jeden díl, větší, byl do statku a na výměnek starým; druhý jemu, Vašíčkovi. Jak se na ně podíval, hned poznal, že mu je máma schválně vybrala, že mu dala s takovou omastou, jakou on nejraději. A když k nim přivoněl, když se do jednoho zakousl, byl zase více v domově.

Živěť mu s vůní zavanulo, jak máma koláče z peci vytahuje, jak na první číhal, jak mu pak výslužky na talíř do bílého šátku zavazovala a on je již za soumraku nesl do sousední vsi, cestičkou po-

dél potoka, pod olšemi, pěkně obutý, v nedělní kazajce a čepici. — —

Po posvícení blížily se dny, na něž se už dávno těšil a dychtivě je očekával. Dva dny před Dušičkami odvážil se Vašíček ještě s jedním krajanem do kláštera, do bytu ředitelova. Šli plni úzkosti širokými schody, pak dlouhou, tichou chodbou, až se zastavili, těžko vydechující, jako by byli Bůh ví jakou horu slezli, u dveří ve dřevěném, tmavo omalovaném přepažení.

Dýchali těžko, ne unavením, ale úzkosti. Chvilu stáli u dveří; srdce jim počala živě bušiti. Posléze se odvážil Vašíček nesměle zatáhnouti za zvonec.

Ozval se — ale pak ticho.

Čekali zase plni úzkosti. A ono nic. Ticho, hluboké ticho v chodbě nevalně jasné.

Hoši naslouchali, čekali, sotva dýchající:

„Teď zazvoň ty —“ řekl pak Zeman tlumeným hlasem, ač tu nebylo ani živé duše.

Druh zazvonil. Snad se mu smekla ruka, trhl nějak prudčeji, a zvonek rázem zaječel, až se oba hoši lekli. A slyš — dvěře se otevřely, jedny, druhé, bylo slyšeti jejich bouchání, teď se kroky ozvaly, klíč zaskřípěl, a před chlapci, jako oukropečky stojícími, stanul pater Wolfgang v černé sametové čepičce na hlavě. —

Hoši měli smeknuto, krčili se dost a ve své skroušenosti nemohli ani slova ze sebe vyraziti.

P. Wolfgang přišel nějak zamračený a nedal jim ani, aby mu ruku políbili, ale jak teď na hochy se díval, tvář se mu bezděky vyjasnila.

„To jste vy, špačkové! Co chcete?“

Když však uslyšel, že prosí, aby je dovolil na ty dva dny domů, na Dušičky a na Všechny svaté, smračil nějak čelo a řekl:

„Mili hoši, to nepůjde. Nestojí vám to za to. — Uběhli byste se, je teď brzo večer. Bez toho nikdo pro vás nepřijede. Vědí vaši o tom?“

Chlapci musili říci, že ne, a tu zase P. Volfgang, že to nestojí za to, takový kus země, vlastně jen na jeden den, aby počkali na Vánoce, do těch že už není daleko.

S hlavou sklopenou, zapomenuvše ruku políbiti, plížili se hoši po schodech dolů. Bylo po těšení, po radosti! Bylo to velké zklamání a z něho veliký zármutek. Kamarádovi napadlo, ale to už venku, za klášterem, že by mohli na ty dva dny utéci. Vašíčka ten nápad chytil, ale v tom už si vzpomněl, jak jim P. Volfgang přísně připomenul, aby přišli těch dnů do kostela. A příkaz ten rušiti, na to Vašíček neměl odvahy.

Než i toto přebolelo.

Dušíček i Všech svatých minulo a hned po nich uhodil první mráz. Země utuhla jako kost a Vašíčkovi, který teď za těch plískanic a dešťů mnoho zkusil cestami do školy a ze školy, se lépe chodilo. Než trpěl zase hodně zimou a všecek zkřehlý, nemaje žádného svrchníku, jehož u nich ve vsi neznali, přicházel na statek, vlastně na výměnek, kdež v útulnější vyhráté dědově jizbě, roštím páchnoucí, okřál teplem i svačinou.

Vašíček, ač na hospodáře si nijak nemohl stěžovat, byl na hocha hodný, přece více přilnul ku starému výměnkáři. Teď už mu spíše rozuměl, když za těch podzimních soumraků vypravoval dětem sedě u kamen, z jejichž nistěje padala mihavá, rudá zář ohně na stěnu. A ještě více se Vašíček těšival na chvílky, kdy tu na tichém výměnku mohl si zasednouti u planoucí louče a čísti — českou knížku čísti!

První čas byly mu útěchou ty dvě jeho vlastní.

Nyní, v listopadu, když mrazy uhodily, přinesl si oh čas také novou knížku z klášterní bibliotéky. — A P. Wolfgang byl tak hodný, že jim Čechům půjčoval knížky české. — Vašíček u dědečka začal, na statku v přístěnku skončil. — Chodilť dědeček brzo spat; na statku déle svítili, ale přece ne tak dlouho, jak by si byl přál český hoch, když četl o Hunech u Meziboru nebo o Posledním Johanitovi na Rodýzu.

Vašíček byl čím dále, tím veselejší.

Škola mu sice dala nesmírné práce; ale všecko to soužení snášel trpělivě, myslé, že ani jinak býti nemůže, že je studium tak těžké. Náhradou za všecko byla mu naděje, že se již brzo podívá domů, že pojedje na Vánoční svátky. Otec odjížděje mu slíbil, že pro něj přijede, a Vašíček neopominul v čas, vlastně záhy, slib ten mu připomenouti. Tesknota teď naději a touze ustoupila. Čím více se doba k Vánocům schylovala, tím byl hoch nedočkavější.

Nyní už tak nezáviděl postě, kdy jí na silnici došel, nehledíval tak dlouho za ní, jedoucí v jejich stranu, a nepomýšlel, že by chtěl býti také postillionem nebo třeba i jeho koněm, aby se mohl podívati do své rodné vesnice. — Počítalť už, že za tolik a tolik dní sám se tam vypraví. Měl všechno na den spočítáno. —

Byl už prosinec, ale mrzlo pořád na holo. Když pak jednoho rána Vašíček se probudiv ven pohlédl a spatřil zahradu, stromy, ves dole a všecko kolem pokryto sněhem, zaradoval se hlasitě. Tím sněhem jako by se mu Vánoce o valný kus přiblížily. Proto byl pak nerad, když od dědečka u snídání uslyšel, že tento sníh brzo sejde. A sešel. Za dva dny nebylo po něm ani památky, leda více bláta. Pršelo se sněhem, nastaly necesty.

Vašíček zkusil dost a dost. Že si hodně boty rozmácel, že dostal kašel a rýmu, když tolikrát za takové sloty musil z města a do města s knihami pod paždí, to ho tak nemrzelo, jako že snad bude o Vánocích bláto a že nepojede na ně na saních. — Než obava jeho se úplně nesplnila. Ten týden před samými Vánocemi uhodil tuhý mráz a ten pak zůstal. Mrzlo, jen se jiskřilo; ale slunce zářilo. Na sníh nebylo ani pomyslení.

Saně však ihned Vašíček ozelel, když dostal z domova zprávu, že pro něj přijedou. Poslední dva dny před odjezdem byl jako na trní. Samou radostí se všecek změnil. Neměl nikde stání, leda při arších malovaného Betlemu, které si v městě koupil, doma pak podlepoval a vystrihoval, aby si tím rozšířil doma, v rodné vsi, svůj Betlem.

To byly blažené chvíle, když u toho díla seděl a když vyhlédnuv ven spatřil řídko poletující papěrky sněhové jasným, promrzlým vzduchem. Večer před odjezdem měl už uzlík svázaný. Dal si do něho také českou knížku ku čtení, kterou měl z gymnasia, německý zeměpis a německé náboženství, aby se mohl také doma učit. Ráno šel vesele do školy, veseleji a nedočkavěji po jedenácté ze školy. Nadál se jistotně, že bude státi na dvoře jejich bryčka.

XI.

Nestála. Když jí nespatriil, lekl se velmi. Bodlo ho a juž přidal do kroku, podívat se, není-li snad ve stodole. Nebyla, a ve stavení mu řekli, že nikdo ještě nepřišel. Obličej se mu změnil a div že nespustil. — Nevyslechnuv ani sedlákova výkladu a konejšení, vyběhl ven, za statek, a dal se polní cestou; věděl, že odtud jejich bryčku nejspíše zahlédne, a že na ní

přijede do statku. Běžel kus, daleko, až k samé silnici a chvěje se zimou, hleděl po silnici k lesu, nevyjede li odtud jejich povoz.

Vyjela nejedna, dvě, tři, i čekal na ně nemohajících určitě rozeznati, až přijely. Cizí, všecko cizí. — Jely k městu, jistě pro studenty. A pro něj ne!

Pocítoval zlost a lítost. Zlost na bratra. Toho v duchu vinil, ten že se jistě omeškal, bryčky v čas nenamazal, pozdě koně nakrmil.

Bylo už po poledni, když se Vašíček vrátil do statku. —

Tam ho poněkud utěšili, aby se jen nestaral, že jistě přijedou, když psali. S počátku nechtěl věřit a hlasem pláčem sytým namítal, to že se jistě něco doma stalo, že třeba někdo stůně, máma nebo někdo. Odpoledne byla ještě škola. Hoch viděl a slyšel, jak se těší kamarádi, pro které již přijeli. — Ti už po škole pojedou. Jeden z nich se mu nabídl, že by ho vzali s sebou; byl by se tak alespoň veliký kus svezl. Ale Vašíček spolehal, že pro něj přijedou. Pak přišel P. Benno, po něm P. Volfgang. Nikdy nepřipadalo učení Vašíčkovi tak dlouhé a nekonečné jako dnes. Znamení na zvonec se již nemohl dočkat. Ale pak sebou trhl, když P. Volfgang zažertovav řekl, že už vidí na nich, jak se těší na vánočky, tak tedy aby si šli —

Jako stádo utržených hřibat hnali se hoši ven — Vašíček skoro nejprvnější. Jako ouhoř se malý klučina protáhl a jistě nikdy nebyl tak brzo doma jako dnes. Ale na dvoře zase nic. Po bryčce ani potuchy. Tu se již neudržel a dal se do pláče. Tolik se těšil, tolik se radoval, a oni mu to tak vyvedli! A zrovna na Štědrý den! Ani nepřijeli, ani nevzkázali. Ale hned se rozhodl. Když nepřijeli, půjde. Na tom se hoch pevně rozhodl. O štědrém večeru musí býti doma a

bude! Bránili mu v tom, rozmlouvali mu to na statku i na výměnku. Darmo mu vykládali, že soumrak brzo nastane, že má dobrých pět hodin cesty domů, že bude čirá tma, nežli dojde. Hoch nepolevil a byl jako utržený. Tak umíněného nikdy ho neviděli. Vykládal, že dojde nějakého povozu, že na silnici bez toho dnes mnoho bryček jezdí.

I strojil se, chvatně. Nařezal si slámy do bot, na nohou měl jen plátěné hadříky, vzal si dvoje spodky, přes černý kabát natáhl druhý, neboť zimníku neměl, kolem krku otočil červený šál, na hlavu vrazil hluboko soukennou čepici a pak hůl v jedné a uzlík v druhé ruce vydal se na cestu.

Vášnivá touha po domově dala mu odhodlanost i odvalu. Dědeček ho vyprovodil kousek za statek a napomínal, aby se neuhnul, aby, když by nemohl, raději zůstal cestou někde na noc. Ostatně myslil, jakož i hospodář, že hoch bryčku potká.

Pak podal hochovi ruku, jenž naposled po něm obrátil tvář svou zardělou vzrušením, kvapnou přípravou na cestu i od mrazivého vzduchu. Hoch kráčel pak už sám a než vykročil na hlavní silnici, poklekl u sloupu s obrazem Marianským a modlil se, aby ho Pán Bůh cestou chránil a nedal, aby doma stonali. Ten strach měl pořád. Obava, že někdo stůně, pobádala ho do kroku. A touha po domově.

Záhy se počalo smrákat. Nebe se odpoledne poněkud zachmuřilo a šerým vzduchem teď poletoval sněh. Silnice a pole v pravo v levo zmrzlé jako kost. V brázdách polí, ve příkopě u cesty tu a tam sfouknutý poprašek sněhu. V před smutně černý, daleký pruh lesů. Obzor zastíral se mlhou a šerem. — Kol kolem hluboké, mrtvé ticho, a nikde ruchu, leda že osamělá vrána veslovala těžkým letem k černému lesu. —

Vašíček šel a šel; drobným jeho nohám jen pomálu ubývalo nekonečné silnice. Za chvíli uslyšel rachot vozu. — Jeli za ním; ale byl to selský vůz, žádný známý, jenž by ho snad vzal s sebou. A zase hleděl v před, zase oči před se upíral, neobjevili se proti němu povoz, jejich bryčka. — Ale nic. Jen těžký formanský vůz potkal, pak nějakého člověka vesnického.

Samota a smutek podvečera začaly na chlapce naléhati. Případlo mu leccos na rozčilenou mysl a začal se i báti, zvláště černého lesa. Chvátal, aby ještě za soumraku jím prošel, aby ho v něm nepřekvapil večer. Ale v lese, jenž v pravo, v levo silnice stál jako hradba, černý a tichý, bez hnutí, bylo už hezky tma. S počátku cesty cítil chlapec chlad, zimu. Nyní mu bylo teplo. Uvolnil šál na krku, pak i svrchní kabát rozepjal. Když chvátaje vyšel z lesa, byl udýchán a potil se. Cítil, že mu tváře hoří, že má vlasy všechny mokry.

Dostal se na výšinu, se které viděl na pravo pod sebou v dolině, ale hezký kus dále, holé, košaté stromy a pod nimi černé teď střechy stavení. Už tam svítili. Všecko se tam stáपělo u večerní mlhu a tmu. Nejjasněji viděl silnici pod ním na dol se proběhávající na úpatí lesnaté stráně. Když opět vykročil, nikoho proti sobě nespatriv, ozval se temně opodál ve vsi zvonek. Zvonili klekáni. Vašíček, jenž právě počítal, že má domů ještě dobré tři hodiny cesty, dal se do modlení a modlil se i pak, když už zvonek dávno umkl. Ale modlení to nebylo pokojné, jmenovitě pokud šel na úpatí lesní stráně. Tu teď vítr vál a harašil suchým listím v křovinách.

Hoch se zarážel přes tu chvíli, tu nad černějším stínem, tu pro něco, co se před ním běhalo a což pak bylo buď kámen nebo pařez. A zase na domov

myslil, jsou-li zdraví a co dělají, že ho jistě nečekají, že bude již po štědrovečerní večeři, a že se ho leknu, až se tak z nenadání ukáže. — Byl zvědav, co budou právě dělati, zvláště co máma, neleží-li, nestůně-li — —

Setmělo se a vítr vál citelněji. Ale hoch ho necítil. Kráčel neunavně dál. Když přišel do první české vsi a zaslechl ze tmy český hovor, mluvili dva na záspi, uvolnilo se mu, a valný kus bázně s něho spadl. Potkal pak mužského; toho pozdravil a těšilo ho, když slyšel českou jeho odpověď.

Za vsi se dostal zase do pole. Cítil, že ho začínají nohy boleti; pak ho také začalo pichati do boku. Všecek potem zalitý na chvíli se zastavil u holého jeřábu u cesty a sedl tu na obilný kámen, aby si odpočinul. Dlouho však nevydržel. — Pudilo ho to, hnalo domů.

Na konci druhé vesnice, do které přišel, byla hospoda. U té na silnici stál povoz a jak ze sině hospody světlo na něj padalo, poznal ho. Byl to povoz Švejdy řezníka, z jejich městečka. Vašíček ho znal. Kůň byl obrácen směrem k nim; řezník jeda domů musí přes jejich ves. I zamířil hoch do hospody. Řezník, mladý ještě, seděl všecken zardělý u piva. Hocha hlučně přivítal, když mu pověděl, kdo je. Dával mu pít, Vašíček však nechtěl, že je zahřát, a jen o to prosil, aby ho vzal s sebou, jede-li domů. Rozumělo se samo sebou. Rozjatřený řezník měl chuť ještě na jednu sklenici, jichž už několik vypil, ale kůň byl venku nepokojný.

Proto vyšel a usadiv Vašíčka do zadu, uhodil do koně a jel. Měl lehkou, nekrytou bryčku. Nebylo v ní houně ani slámy, nic. Fučelo silně na nohy, na záda, na celé tělo. Vašíček záhy zapjal zase svrchní kabát a přitáhl šál. A přec ho pak zima rozrazila. Krčil se

a choulil, nicméně byl dobré mysli. Pošťělilo se mu. Nemusi až domů pěšky a bude tam o hodně dříve. Rozjařený řezník dýmaje z rozcuchaného dopalku, že z něho jiskry pršely, rozháněl se a švihal bičem tak, že kůň se dal do prudkého běhu, až vozík vy-skakoval.

Hnali se jako víchr do tmy, a Vašíček se musil přidržovati, jak jim to na sedadle zmítalo a házelo. Pak vjeli zase do vsi; osvětlená okna mihala se v pravo v levo jako bleskem, až rázem se povoz zastavil. — Bylo zase před hospodou.

Řezník oznamoval, že si půjde „jednu“ vypít, a zval Vašíčka s sebou. Ten však obávaje se, aby Švejda dlouho nezůstal, řekl, že tu počká. A čekal ve studeném větru zpoceny, až pak, když cítil, jak ho mokrá košile tuze studí a když řezník dlouho nešel, zamířil také do hospody. Tam řezník našel kamaráda, pil už třetí, a ještě Vašíčka chlácholil, aby počkal, že už už pojedou. Hoch byl jako na skřipci. Báł se, aby se společník jeho dlouho neomeškal, toužil, aby juž zase byli dál, pryč, bliže domovu. S úzkostí hleděl na Švejdovu sklenici, těšil se, jak z ní ubývalo, lekl se však, když piják na novo poroučel. Hoch už pomýšlel, aby šel zase pěšky; ale cítil divnou únavu a do tmy, kolem se rozloživši, také se mu nechtělo.

A Švejda vypiv pátou, chtěl ještě šestou; ale když padl zrak jeho na ustrašený chlapcův obličej, na němž viděl, že má pláč na krajíčku, slevil a šel k vozu. Vašíčka jako by z očiště vy-svobodil. Učazená jizba hospodská v zardělém světle lojové svíčky vypadala tak škaredě i ti lidé v ní —

Vylezl, teď už ne tak hbitě jako prve na bryčku. Nemohl už tak. A zase jeli tmou, silnicí, až jiskry pršely koni pod nohama. Hoch kolem nic nerozeznával, ač se dosti namáhal a ohlížel. Nyní se juž třásl

zimou, div že zuby nejektal. Mrazilo ho, nohy zábly. Pojednou sebou trhl — To je — ano — to je ten lom za jejich vesnicí, naproti bělidlo u řeky, poznal věžovitou sušírnu — Už má jen asi čtvrt hodinky domů. Nemýli se — tu za lomem u silnice osamělá hospoda. Zná ji, to je u Palouckých. Jen aby Švejda přešel, aby se nezastavil — v tom už hlasité volání na koně, aby stanul.

„Mám tu nějaké řízení. Přijdu hned,“ řekl žíz-
nivý Švejda řezník. „Počkej tu, přijdu hned.“

Šel, ale hned nepřišel. A když se pak za drahou chvíli vrátil, byla bryčka prázdná. Hocha tam nebylo.

„Aha, nemoh' se dočkat. Běžel napřed —“

XII.

Když se Vašíček tak rozhodl a seskočil, sotva na nohou stál. Tak byl zkrehlý a promrzlý. Chvilí to trvalo, nežli se rozešel. Ale toho všeho, ačkoliv se chvěl, nedbal, a dal se skoro zase do běhu. Tady to již znal i po tmě. Kus za hospodou zabočil v pravo přes mřístek a po vozové cestě chvátal k vesnici. — Když ji poprvé spatřil ve tmě rozloženou, s okny rudě zářícími, na okamžik se zastavil. Hleděl na ni, hleděl po výšinách kolem ní, na černou střechu zvonice, kterou i ve tmě rozeznal, a pak zase chvatně vykročil.

Kráčel kolem známých stavení, statků i chalup, někde i spatřil osvětlenými okny známé lidi. Těšilo ho to, ale nikde se nezdržel. Toužil příliš, aby byl už v rodném statku, u svých. A když u něho stanul, nezamířil hned ke brance, nýbrž dychtivě i se starostí k oknům, jež hleděly do cesty. Nebyla zastřena a viděl jimi do světnice. Srdce mu živě tlouklo. Malý

student hleděl, aby ho nikdo nespozoroval. Spatřil nejprve matku. Nestoná, zdráva! Dávala něco v pekáči na kamna; otce neviděl, bratra také. Děvečka stlala slámu na podlahu nedávno umytou, aby ji zase hned nepošlapali. Všecko jako jindy. — Matka zdráva a ostatní jistě také!

Veseleji hnal se ke vrátkům a když na jeho bušení bratrův hlas se ozval, kdo to, vesele ohlásil: „Já —“

„Kdo já?“

„Jdu z Němec!“

Bratr žasl, a žasli všichni doma, matka nejvíce, neboť Vašíčka se dnes nenadáli.

Po radostném shledání, když pak i Zeman přišel s Karlem, Němcem, z konírny, bylo první, proč nepřijeli. A tu Vašíček slyšel: Ráno musil sedlák do města; do Němec měl jeti syn, starší bratr Vašíčkův. Ale ten, když vytahoval bryčku zarovnanou v kolně, vyvedl to tak, že se voj zlomila. Selka naléhala, aby vypůjčili bryčku u souseda. Stalo se tak, a pak se ukázalo, že je nutno okovati podsední hnědku. Zeman, zatím domů se vrátiv, zle se vadil se synem, že je nedbalý, že na to včera nedohlédl. Se všim tím se promařilo mnoho času, ale nejhorší bylo, když hnědku vedli ke kováři, že se smekla, a že se při tom hodně potloukla.

Sedlák ji takto nechtěl nechat a tak odložena cesta na příští den, a to tím spíše, poněvadž zatím už poledne nastalo. Zemanku to všecko k vůli hochovi v Němcích silně mrzelo, ale upokojila se pak, že Vašíček se s někým sveze. A on zatím přišel. Domlouvala mu, co to dělal, ale už mu snášela jídlo. — Byli po večeři, a tak hoch jedl sám jahelnou polévku a buchty (ryb neměli a stromku neznali) a chutě se podíval na misu jablek, křízal a ořechů. Vice však

mluvil, než jedl. Rozčilen samou radostí, skákal v řeči z jednoho do druhého. Tu Němci odpovídal a vyřizoval, jak u nich je, tu zase o škole, o Švejdivi a své cestě, nejvíce o lesu a hospodě, jak Švejda pil, pak se zase vyptával, betlem vykládal, a již opět o škole, o P. Bennonovi, Volfgangovi a jiných, a jaké jest těžké učení; radostně se tatíkovi pochlubil, že to již začíná jít, že asi nepropadne, ale některým že to zhoľa nic nejde. Také je jmenoval, kteří byli z nejbližšího okolí, a příčinu uvedl, buď že se neučí nebo že nemohou pro němčinu. To bylo většinou. O sobě se také přiznal, co mu to dá, a bezděky dodal: „To panečku, kdyby to bylo česky — to by šlo jinak. To když P. Volfgang něco někdy poví po česku, nebo P. Benno, hned tomu dobře rozumím —“

Pak opět k mámě a když ven vyšla, hned za ní, jako když byl malý a když se mu smáli, že se pořád drží máminy zástěry. Venku se také s mámou smluvil, že Kolář u něho nebyl, že žádných peněz od něho nedostal.

„Ani to před tátou neřikej, ještě bych dostala,“ minila selka.

Zatím se byl už přezul a oschl. Ve vyhřáté jizbě domácí bylo milo. Zdála se o moc veselejší a světlejší nežli ta v Němcích. Málo však jedl. Myslili, že samou radostí. Matka ho posílala do postele, aby si odpočinul. Bránil se, že se mu nechce spáti. Nechtěl si spánkem zkrátiti chvíli, na kterou se tolik těšil. Těšil se v Němcích také na jitřní; na tu mu však odpadla nějak chuť. Když pak lehl, zdálo se mu, že se to jinak leží ve staré, známé posteli nežli v Němcích ve přístěnku. Ještě s postele rozmloval a dosti dlouho vypravoval, když Němec spat odešel, o dědečkovi, o hospodáři, sumou o všech. — Byl by nejraději všecko najednou vypověděl. Mámě se také vy-

znal, jak se mu stýskalo, ač to před bratrem, když se ho na to ptal, zapíral.

Posléze usnul. Ale spánek po takové cestě neměl klidný a tvrdý, nýbrž nepokojný. A také se z něho vytrhoval. K ránu ho probudilo bolení hlavy. Pak ho pojednou chytla třesavka a lomcovala jím dlouho. Mlčel však a krčil se pod svrchnicí stahuje ji až po zuby. Nechtěl nikoho vzbuditi. Když pak matka přišla k jeho posteli, zastala ho už rozpáleného. Po třesavce přišla horkost.

„Hochu, ty hoříš, co je ti?!“ zvolala úzkostně, sahajíc mu na zardělé líce a rozpálenou hlavu. — Vyznal se, jak jím zima trásla, jak mu je nevolno, těžko. —

Máma se lekla. Otec však tuze ne, domnívaje se, že to z nastuzení, že to brzo přejde. — Dali hochovi pro pot, ale nebylo mu lépe; naopak tíž a začal kašlati.

Odpoledne začal také nařikati, že ho v boku pichá a v prsou. Přišly kmotra, tetka, bába, radily to a ono, nejvíce však teplo. Vystlali hodně postel, aby na hochá ani nefouklo, dávali teplé obklady. — Nebylo však líp. Hoch nařikal na bolest a zase na to, bude-li stonati, co ve škole zanedbá.

Před tátou však tak nenaríkal a tajil bolesti, neboť když to ráno tak prudce začalo, sedlák dost ostře řekl, to že má ze své nedočkavosti, také že mohl to půldne vydržet a do dneška počkat. Když táta meškal ve světnici na blizku lože, byl hoch jako kuře. Ale pak se už marně přemáhal. Jej samého to přemohlo tak, že tatík zapomněl na všecko mrzení a také začínal mít starost.

Vašíčkovi bylo hůř, než ani tu na školu nezapomněl. Pořád měl starost o to, že nepřijde v čas, že snad mnoho zamešká. Prvního dne musili mu i knížky

na postel položit. Ale jen se na ně podíval — více nemohl. Tu se mu z nenadáni dostalo těšitele vydatného.

Byl to Jan Kolář. Přišel, byltě čas vánoček, navštívit rodnou ves. K Zemanovým se mu hned nechtělo, ale když uslyšel o nemoci hochově, neotálel, věda, že o těch čtyřech desetnicích, jež u sebe tenkrát zapomněl, nebude řeči. A nebylo. Selka měla jinší starosti, ba byla Kolářovi tuze vděčna, když dovedl Vašíčka povyraziti, že nemoc nebude zlá, a pak že dostane odtud vysvědčení, že stonal, a že mu professoři proto poshovi, ostatně že bude co nevidět zase zdrav.

Venku však pošeptal Kolář selce, aby poslali pro doktora, že to pěkně nevypadá, a když uslyšel, že to chce sedlák až do zítřka nechat, řekl, to že on sám půjde pro doktora. Selka byla ráda a dala mu na cestu, a již zase spěchala k nemocnému.

Toho napadla opět větší horkost; dýchal rychle, kašlal a kašlaje stenal bolesti i pak, tiše jako ptáček:

„To to bolí — to to píchá —“

Selka si nevěděla živé rady; chodila k oknu vyhlížet a vyznala se sedlákovi, jenž stál zaražený jako sloup u druhého okna, že poslala pro doktora.

Zeman odvětil, že dobře udělala.

„To už má také strach,“ pomyslila selka. Zarázilo ji to.

To bylo třetího dne, co Vašíček ležel. — Když k večeru doktor přijel, Kolář, jenž s ním přibyl, uvedl ho do světnice a mluvil před lidmi na něj německy. Lékař nevšímaje si toho, zamířil zrovna k nemocnému. Prohlédnuv ho, byl patrně zaražen. Poznal prudký zánět plic. Horečka byla už tak velká, že chlapec začínal blouznivě mluvit.

Mluvil slabým hlasem, ale tak, že bylo znáti, že něco odříkává. Byla to latinská slovíčka a pak zase německé věty.

„To je náboženství!“ řekl znalecky Kolát, jenž nahnut naslouchal.

Doktor jen povzdechl. Byl všecek vážný a patrně ho to dojímalo.

Pak opět mluvil Vašíček něco po česku, volal kamaráda a posléze matku. — Ta se dala do pláče a nemohouc ho zmoci, vyšla ven. Tam na lékaře nahlédla, aby řekl, jak je. Nezavil jí naděje, ale nesliboval, míně, že je případ vážný, a žádal, aby hned někoho poslali pro lék. Kolár se k tomu ochotně nabídl. Jel s lékařem a ještě v noci se vrátil pěšky. — Vůbec kromě selky byl pak nejvíce u nemocného, jež opouštěl, leda když se šel najíst, nebo vánočky si ukrojit.

Selka mu dala Vašíčkovu, a Kolárovi znamenitě chutnalo. —

Vašíčkovi bylo hůř a hůř. Horkost stoupala, dech víc a více se urychloval, kašel byl bolestný, chrchel krvavý. Horečka už pak chlapce neopustila a v ní zase po německu odříkával, mluvil o škole, o cestě, o Švejdovi, o mámě.

Na večer čtvrtého dne zhasl.

Ze světnice se ozýval selčin nátek, a také sedlák měl oči od slz červené, ač nenařkal.

Druhého dne jeden ze sousedů těše ho, řekl:

„Je to neštěstí, co tě stihlo, ale ještě dobře, že se to nestalo později jako s nebožtíkem švagrem majstrem. — Anebo co, kdyby se vám byl hoch tak vydařil, jako tuhle —“ a ukázal opovržlivě palcem na Koláře u kamen na lavičce, drobicího si do hrnce kávy. — —

Ale Zeman zakroužil smutně hlavou. — —

Malý jeho studentek měl slavný pohřeb.

I cizím lidem se zarosily oči, když spatřili toho hezkého hošíka v rakvi, v černém kabátě, který mu dali ušít do Němec, s proutkem rozmariny a bílou pentličkou na prsou, a s malým rozmarinovým věnečkem nad čelem na bledých, plavých, pěkně učešných vlasech. — —

Po vesnickém zvyku měli mládenci a družičky po pohřbu u Zemanů traktaci. Kolář těchto dnů jsa na statku takřka jako faktotum, i tu obsluhoval, sebe však nejvíce. Ač dostal od selky hojnou výslužku, nacpal tajně všecky kapsy a šosy a ještě pak na večer „vytloukl“ faru, totiž tak, že obratně se přitočil k novému kaplanu z městečka, jenž tu byl také na pohřbu a právě před farou do vozu sedal. Toho přepadl také svým:

„Magna inopia pressus, peto paucos —“

To už byl holi opatřen a na „rázování“ připraven. Ve vsi teď nic neměl.

„Karl“ Němec ani na pohřbu nebyl. Ráno po příchodu Vašíčkové dal se na cestu do svého domova, netuše, že se již do Čech nevrátí.

* * *

Když za týden zajel Zeman do Němec, aby tam zavezl věci německého chlapce a Vašíčkovy přivezl, vypravoval pak, navrátiv se, jak tam Vašíčka všude litovali, na statku, a zvláště dědeček, ten že ho měl nejraději, a také v klášteře páni páteři —

Když selka vybírala z chlapcovy truhličky šaty a prádlo, plakala. Ale nejvíc se rozlítostnila, když mezi knížkami zahlédla tu po svém nebožtíku bratru

majstrovi. Otevřela ji a našla v ní ten vybledlý, modrý květ; kromě toho však ještě několik suchých, ale přece čerstvějších květiněk. Dobře se pamatovala, že jich před tím, když knížku s půdy nesla, nebylo, a hned ji napadlo, ty že si Vašíček, nežli odjel, utrhl doma na zahradě — pro památku.

I přestala; nemohla již ani dorovnatí.

1889.

